

วิสุทธิมคฺคสุส นาม
ปกรณวิเสสสุส
หุติโย ภาโค

(เตรสโม อภินิพทานิทฺเทโส)

ข้อสอบซ่อมเขียน
วิชากลับ ป.ธ. ๙
วัดพระธรรมกาย

คู่มือการใช้ ข้อสอบซ่อมเขียน

๑ เตรียมสมุด ปากกา เลือกฉบับที่ชอบ ๑ ฉบับ

๒ ก่อนเขียนให้อ่านข้อสอบให้จบ ๑ รอบก่อน แล้ววง O หัวตะปู้ไว้ด้วย

เนื่องจากว่า ถ้าเราเขียนทันที เราจะเขียนได้ดีในช่วงต้น ช่วงท้ายจะล้า การที่เราอ่านให้ทั่วก่อน ทำให้เราเห็นภาพรวม กำหนดทำที่ได้ก่อน ที่ยังไม่ได้ ไม่แน่ใจ ก็รอดัดสินใจต่อได้

๓ ในการซ่อมเขียน ควรเขียนอยู่ในเวลา ๑ ช.ม.- ๑.๕ ชั่วโมงครึ่ง ก่อน เขียนไม่จบไม่เป็นไร

เนื่องจากว่า การซ่อมเขียนเน้นคุณภาพ ให้เขียนให้ดีที่สุด ได้น้อยในครั้งแรก (อาจจะ ๓ บรรทัด) เป็นเรื่องธรรมดา พอครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ จะเขียนได้มากขึ้นเอง จนครั้งหลังๆ ๑ ช.ม. ก็สามารถเขียนได้ จนจบข้อสอบเอง

๔ เขียนเสร็จ (๑ ช.ม.) ให้ตรวจทันที และถือโอกาสดูเลยไปตรงที่ยังไม่ได้เขียนด้วย

๕ ในการเขียน ครั้งแรก ไม่ต้องทวน แต่ครั้งถัดไป ตรวจเสร็จให้ทวนฉบับเก่าทุกครั้ง

แล้วใส่เครื่องหมายรอบไว้ (IIII) จนฉบับนั้นครบ ๑๐ รอบแล้วค่อยหยุด

(ไม่ควรหักโหมทำทีเดียว แต่ทำทุกครั้งหลังตรวจ ในวันที่ว่างเขียน ก็เป็นใช้ได้)

เนื่องจากการทวนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ใน ๔ ขั้นตอนของการทำปัญหาบาลี
อันได้แก่ อ่าน เขียน ตรวจ และทวน

การอ่าน ให้อ่านตามถนัด วางตารางอ่าน จะกำหนดหน้า กำหนดวัน กำหนดรอบ ตามถนัด

การเขียน เขียนเท่าที่เขียนได้ ไม่เน้นว่าต้องอ่านมาก่อน เป็นการหัดแต่งไทยไปในตัว

ไม่ต้องเน้นว่าต้องเขียนจบ แต่จะไปชดเชยด้วยการตรวจ และทบทวน

การตรวจ ทำให้เราเห็นข้อด้อย และเห็นความใกล้เคียงในการตีความศัพท์ของเรา ค่อยๆดู ก็จะเห็นทุกอย่าง เป็นการทบทวนหลักทั้งหมดเป็นอัตโนมัติ

การทวน เนื่องจากการเขียนและตรวจมาทุกฉบับ ล้วนใช้เวลาเยอะ และยังไม่ทันได้ใช้ ก็ลืมเสียแล้ว ตราบเท่าที่เรายังทำภารกิจคือการสอบยังไม่เสร็จ เป็นความจำเป็นที่เราต้องทบทวน แต่จะทวนทั้งหมดมันย้อมไม่ทัน เราจึงเลือกทวนฉบับที่เขียนก่อน ถ้าตรงในห้องสอบ ก็เป็นอุปการะมาก แม้ไม่ตรงก็ยังมีคามมั่นใจ เพราะจะไม่รู้สึกคลั่งคลุ้งที่ไม่มี หรือมีน้อย จนขาดความมั่นใจ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ปุจฉาว่า "ก็ญาณนี้ พระโยคาวจรภิกษุจะพึงให้เกิดขึ้นได้ อย่างไร ? ๑ วิสัชนาว่า เพราะว่า ญาณนี้ย่อมสำเร็จ ด้วยอำนาจทิพพจักขุญาณ ทิพพจักขุญาณนั้น จึงเป็นบริกรรมแห่งญาณนั้นนั่นเอง เพราะเหตุนี้ ภิกษุนั้น พึงเจริญอาโลกสิณสอบสวนดูจิตดูสีของโลหิตที่อาศัยหทัยรูปของคนอื่น เป็นไปอยู่ด้วยทิพพจักขุ ๑ ก็โสมนัสจิตเป็นไปในกาลใด ในกาลนั้น โลหิตก็สีแดง เช่นกับผลไทรสุก ๑ โทมนัสจิตเป็นไปในกาลใด ในกาลนั้น โลหิตก็สีดำ เช่นกับผลหว้าสุก ๑ อุเบกขาจิตเป็นไปในกาลใด ในกาลนั้น โลหิตก็ใส เช่นกับน้ำมัทนา ๑ เพราะฉะนั้น เธอผู้สอบสวนอยู่ ดูสีของโลหิตในหทัยของคนอื่นว่า "รูปนี้มีโสมนัสสันตริยเป็นสมุฏฐาน รูปนี้มีโทมนัสสันตริยเป็นสมุฏฐาน รูปนี้มีอุเบกขสันตริยเป็นสมุฏฐาน" จะพึงทำ เจโตปริยญาณให้ถึงความแรงกล้าได้ ๑ ด้วยว่าเมื่อเจโตปริยญาณนั้น ถึงความแรงกล้า อย่างนั้นแล้ว เธอย่อมรู้ซึ่งกามาวจรจิตและรูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต ทั้งหมดได้โดยลำดับ ก้าวจากจิต สู่จิตได้ทีเดียว แม้เว้นจากการดูหทัยรูปเสียก็ดี ๑ จริงอยู่ แม้ในอรรถกถาก็ได้กล่าวคำนี้ไว้ว่า "ถามว่า โยคาวจรภิกษุผู้ใคร่จะรูจิตของผู้อื่นในชั้นรูปภพ จะเห็นหทัยรูปของใคร จะดูความผันแปรแห่งอินทริย ของใคร" ๑ แก้วว่า "ไม่ต้องดูของใคร ๆ ๑ ข้อที่อาวชนาการถึงจิต ในภาพใดภพหนึ่งไป ย่อมรูจิต ๑๖ ประเภทได้ นั้นเป็นวิสัยของภิกษุผู้มีฤทธิ์ ๑ ส่วนนกธำนี้ กล่าวสำหรับภิกษุผู้ยังมิได้ทำอภินิเวส ๑

ส่วนในปาฐะมี "จิตมีระคะ...หรือ" เป็นอาทิ มีอรรถกถาอธิบายดังนี้ ๑ จิตที่สทรรคตกับโลภะ ๘ ดวง พึงทราบว่ามีชื่อสราดจิต ๑ จิตที่เหลือ คือจิตที่เป็นกุศลและอัปยากฤตเป็นไปในภุมิ ๔ ชื่อวิตราดจิต ๑ ส่วนจิต ๔ ดวงนี้ คือ โทมนัสจิต ๒ วิกิจจจิตและอุทัจจจิต ๒ ไม่ถึงซึ่งการสงเคราะห์ ในทุกะนี้ ๑ แต่พระเถระบางเหล่าก็สงเคราะห์จิตทั้ง ๔ นั้นเข้าด้วย ๑ ส่วนโทมนัสจิต ๒ ชื่อว่าสโทสจิต ๑ จิตที่เป็น กุศลและอัปยากฤตเป็นไปในภุมิ ๔ ทั้งปวง ชื่อว่าวิตโทสจิต ๑ จิตที่เหลือทั้งหลาย คืออกุศลจิต ๑๐ ไม่ถึงซึ่งการสงเคราะห์เข้าในทุกะนี้ ๑ แต่พระเถระบางเหล่าก็สงเคราะห์อกุศลจิต ๑๐ นั้นเข้าด้วย ๑ ส่วนในทุกะ คือ "สโมห วิตโมห" นี้ ๑ โดยปาฏิปุคคณิกนัย ก็จิตที่สทรรคตด้วยวิกิจจและอุทัจจจะ ๒ ดวงเท่านั้น ชื่อว่าสโมหจิต ๑ แต่แม้อกุศลจิต ๑๒ ดวง ก็พึงทราบว่าเป็นสโมหจิต ด้วย เพราะโมหะมีอยู่ในอกุศลทั้งปวง ๑ จิตที่เหลือชื่อวิตโมหจิต ๑ ส่วนจิตที่ไปตามถีนมิทฺธ ชื่อว่าจิตหดหู่ ๑ จิตที่ไปตาม อุทัจจจะ ชื่อว่าจิตฟุ้งซ่าน ๑ จิตที่เป็นรูปาวจรและอรูปาวจร ชื่อว่าจิตถึงความใหญ่ด้วยสามารถข่ม กิเลสได้ ๑ จิตที่เหลือ ชื่อจิตไม่ถึงความใหญ่ ๑ จิตที่เป็นไปในภุมิ ๓ ทั้งหมด ชื่อจิตมีธรรมที่ยิ่งกว่า ๑ จิตที่เป็นโลกุตตระ ชื่อจิตไม่มีธรรมที่ยิ่งกว่า ๑ จิตที่ถึงอุปจาร และที่ถึงอัปปนาด้วย ชื่อว่าจิตเป็นสมาธิ ๑ จิตที่ไม่ถึงทั้งสองอย่าง ชื่อจิตไม่เป็นสมาธิ ๑ จิตที่ถึงตทังควิมุตติ วิกขัมภณวิมุตติ สมุจเฉทวิมุตติ ปฏิปัสสทธิ-

วิมุติและนิสสรณวิมุติ พึงทราบว่ชื่อจิตพ้น ๆ จิตที่ยังไม่ถึงวิมุติทั้ง ๕ อย่างนั้น ชื่อว่าจิตยังไม่พ้น ๆ
ภิกษุผู้ได้เจโตปริยญาณ ย่อมรู้อัตถุทุกประการว่า "จิตนี้เป็นจิตมีราคะหรือ ๆละ หรือว่าเป็นจิตยังไม่พ้น"
ด้วยประการฉะนี้แล ๆ เจโตปริยญาณกถา จบ ฯ

๑ กถา ปณตัม ญาณ อุปปาตตพพนติ ฯ เอตัม หิ ทิพพจกขวเสน อิชฌมติ ตัม เอตสเสว
 ปริกมมํ ตสฺมา เตน ภิกขุณา อาโลกํ วทฺเตตฺวา ทิพเพน จกขุณา ประสฺส หทยรูปํ นิสฺสาย
 วตฺตมานสฺส โลหิตสฺส วณฺณํ ปสฺสิตฺวา จิตฺตํ ปริเยสิตพฺพํ ฯ ยทา หิ โสมนสฺสจิตฺตํ ปวตฺตติ ตทา
 รตฺตํ นิโครธปฏกสทิสํ โหติ ฯ ยทา โทมนสฺสจิตฺตํ ปวตฺตติ ตทา กาทํ ชมฺพูปฏกสทิสํ ฯ ยทา
 อุเปกขาจิตฺตํ ปวตฺตติ ตทา ปสนฺนํ ติลเตลสทิสํ ฯ ตสฺมา เตน อิทํ รูปํ โสมนสฺสสินฺหริยสมฺภูฏานํ
 อิทํ โทมนสฺสสินฺหริยสมฺภูฏานํ อิทํ อุเปกขินฺหริยสมฺภูฏานนฺติ ประสฺส หทยโลหิตวณฺณํ ปสฺสิตฺวา
 ปริเยสนฺเตน เจโตปริญญานํ ฅามคตํ กาทพฺพํ ฯ เอวํ ฅามคเต หิ ตสฺมี อณุกกเมน สพฺพมฺปิ
 กามาวจรจิตฺตํ รูปาวจรรูปาวจรจิตฺตญฺจ ปชานาติ จิตฺตา จิตฺตเมว สงฺกมฺนโต วินาปี
 หทยรูปทสฺสเนน ฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ อฏฺฐกถายํ อารูปเป ประสฺส จิตฺตํ ชานิตฺกามो กสฺส หทยรูป
 ปสฺสติ กสฺสสินฺหริยวีการํ โอโลเกตฺติติ ฯ น กสฺสจฺจิ ฯ อิทธิมโต วิสโย เอส ยทิตํ ยตฺถกตฺถจฺจิ จิตฺตํ
 อวชฺเชนโต โสฬสปปนํ จิตฺตํ ชานาติ ฯ อกตานิเวสสฺส วเสน ปน อयํ กถาติ ฯ

สราคํ วา จิตฺตนฺตฺติอาทิสํ ปน ฯ อฏฺฐวิธํ โลกสทคตํ จิตฺตํ สราคํ จิตฺตนฺตฺติ เวทิตพฺพํ ฯ
 อวเสสํ จตฺตุมฺภิกํ กุสลาพฺยาगतํ จิตฺตํ วีตฺราคํ ฯ เทว โทมนสฺสจิตฺตานิ เทว วิจิจฺจุทฺธจฺจจิตฺตานีติ
 อิมานิ ปน จตฺตาริ จิตฺตานิ อิมสฺมี ทฺเฏ สงฺคหํ น คจฺจนฺติ ฯ เกจิ ปน เถว ตานิปี
 สงฺคณฺหนฺติ ฯ ทฺวิธํ ปน โทมนสฺสจิตฺตํ สทิสํ จิตฺตํ นาม ฯ สพฺพมฺปิ จตฺตุมฺภิกํ กุสลาพฺยาगतํ
 วีตฺทิสํ ฯ เสสานิ ทส อกุสฺสจิตฺตานิ อิมสฺมี ทฺเฏ สงฺคหํ น คจฺจนฺติ ฯ เกจิ ปน เถว ตานิปี
 สงฺคณฺหนฺติ ฯ สโมหํ วีตฺโมหนฺติ เอตถ ปน ฯ ปาฏิปุคฺคกฺลิณเยน วิจิจฺจุทฺธจฺจสทคตทวยเมว
 สโมหํ ฯ โมหสฺส ปน สพฺพากุสเลสุ สมฺภวโต ทวาทสวริชฺฌปิ อกุสฺสจิตฺตํ สโมหํ จิตฺตนฺตฺติ เวทิตพฺพํ ฯ
 อวเสสํ วีตฺโมหํ ฯ ถีนมฺปิธานคตํ ปน สงฺขิตฺตํ ฯ อุทฺธจฺจานุคตํ วิกฺขิตฺตํ ฯ รูปาวารูปาวจร
 มหคคตํ ฯ อวเสสํ อมหคคตํ ฯ สพฺพมฺปิ เตญฺญมฺภิกํ สอฺตฺตฺรํ ฯ โลกุตฺตฺรํ อณฺตฺตฺรํ ฯ
 อุปจารปปตฺตํ อปปนาปปตฺตญฺจ สมหิตํ ฯ อุกฺกมฺปปตฺตํ อสมฺภวํ ฯ ตทฺทวิภวฺสมฺภว-
 สมฺภวเนปฺปิยสฺสทฺธิสฺสสรณวิมุตฺติปปตฺตํ วิมุตฺตํ ฯ ปณฺณวริชฺฌปิ เอตํ วิมุตฺติมฺปปตฺตํ อวิมุตฺตนฺตฺติ
 เวทิตพฺพํ ฯ อิติ เจโตปริญญานลาภี ภิกขุ สพฺพปปการมฺปิ อิทํ สราคํ วา จิตฺตํ ฯ เปฯ อวิมุตฺตํ
 วา จิตฺตนฺตฺติ ปชานาตฺติติ ฯ เจโตปริญญานกถา นิจฺจุตฺตา ฯ

ปจฉาว่า "ก็ญาณนี้ พระโยคาวจรภิกษุจะพึงให้เกิดขึ้นได้ อย่างไร ? ๑ วิสันหาว่า เพราะว่าญาณนี้ย่อมสำเร็จ ด้วยอำนาจทิพพจักขุญาณ ทิพพจักขุญาณนั้น จึงเป็นบริกรรมแห่งญาณนี้นั่นเอง เพราะเหตุนี้ ภาวนานั้น พึงเจริญอาโลกกสิณสอบสวนดูจิตดูสีของโลหิตที่อาศัยหทัยรูปของคนอื่น เป็นไปอยู่ด้วยทิพพจักขุ ๑

กถา ปนตํ ญาณํ อุปปาตพพุนติ ๑ เอตํ ทิ ทิพพจกขุเสน อวิชฌติ ตํ เอตสฺสว ปริภมฺมํ ตสฺมา เตन ภิกขุณา อาโลกํ วฑฺฒเตวาทิพเพน จกขุณา ปรัสสํ หทยรูปํ นิสฺสาย วตฺตมานสฺส โลหิตสฺส วณฺณํ ปสฺสิตฺวา จิตฺตํ ปริเยสิตพพํ ๑

ก็โสมนัสจิตเป็นไปในกาลใด ในกาลนั้น โลหิตก็สีแดง เช่นกับผลไทรสุก ๑ โทมนัสจิตเป็นไปในกาลใด ในกาลนั้น โลหิตก็สีดำ เช่นกับผลหว้าสุก ๑ อุเบกขาจิตเป็นไปในกาลใด ในกาลนั้น โลหิตก็ใส เช่นกับน้ำมัทนา ๑

ยทา ทิ โสมนสฺสจิตฺตํ ปวตฺตติ ตทา รตฺตํ นิโครธปฏกสทิสํ โหติ ๑ ยทา โทมนสฺสจิตฺตํ ปวตฺตติ ตทา กาฬํ ชมฺพปฏกสทิสํ ๑ ยทา อุเบกขาจิตฺตํ ปวตฺตติ ตทา ปสนฺนํ ติลเตลสทิสํ ๑

เพราะฉะนั้น เธอผู้สับสนอยู่ ดูลีขงโลหิตในหทัยของคนอื่นว่า "รูปนี้มีโสมนัสสินทรีย์เป็นสมุฏฐาน
รูปนี้มีโทมนัสสินทรีย์เป็นสมุฏฐาน รูปนี้มีอุปกิณทรีย์เป็นสมุฏฐาน" จะพึงทำ เจโตปริยญาณให้ถึงความ
แรงกล้าได้ ฯ

ตสฺมา เตน อิทํ รูปํ โสมนัสสินทรีย์สมุฏฐานํ อิทํ โทมนัสสินทรีย์สมุฏฐานํ อิทํ
อุปกิณทรีย์สมุฏฐานนํติ ปรสฺส หทยโลหิตวณฺณํ ปสฺสิตฺวา ปริเยสนฺเตน เจโตปริยญาณํ
ถามคตํ กาทพฺพํ ฯ

ด้วยว่าเมื่อเจโตปริยญาณนั้น ถึงความแรงกล้า อย่างนั้นแล้ว เธอย่อมรู้ซึ่งกามาวจรจิตและรูปาวจรจิต
อรู paw จรจิต ทั้งหมดได้โดยลำดับ ก้าวจากจิตสู่จิตได้ทีเดียว แม้เว้นจากการดูหทัยรูปเสียก็ดี ฯ

เอวํ ถามคเต ทิ ตสฺมี อนุกฺกเมน สพฺพมปี กามาวจรจิตตํ รูปาวจรรูปาวจรจิตตณฺจ
ปชานาติ จิตฺตา จิตฺตเมว สขฺกมฺโต วินาปี หทยรูปทสฺสเนน ฯ

จริงอยู่ แม้ในอรรถาภิธานก็ได้กล่าวคำนี้ไว้ว่า "ถามว่า โยคาวจรภิกษุ**ผู้ใคร่จะรู้จิต**ของผู้อื่น**ในชั้นอรุณภาพ** จะเห็นหทัยรูปของใคร **จะดู**ความผันแปรแห่งอินทรีย์ของใคร" ฯ แก้วว่า "ไม่ต้องดูของใคร ๆ ฯ

วุฒตมปิ เจตํ อฏฐกถายํ **อารุณเป** ปรสฺส จิตฺตํ **ชานิตุกาโม** กสฺส ททยรูปํ ปสฺสติ กสฺสินุหฺริยวิการํ **โวลเกตตี** ฯ น กสฺสจิ ฯ

ข้อที่ อารัณการถึงจิต ในภาพใดภาพหนึ่งไป ย่อมรู้จิต ๑๖ ประเภทได้ **นั่น**เป็นวิสัย**ของภิกษุผู้มีฤทธิ์** ฯ ส่วนภคานี้ กล่าวสำหรับภิกษุผู้ยังมิได้ทำอภินิเวส ฯ

อิหุริมโต วิสโย **เอส** **ยทิทํ** ยตถกตฺถจจิ จิตฺตํ อวชฺเชนโต โสฬสปปณาทํ จิตฺตํ ชานาติ ฯ **อกตานิเวสสุส** วเสน ปน อयํ กถาติ ฯ

ส่วนในปาฐะมี "จิตมีระคะ...หรือ" เป็นอาทิ มีอรรถกถาธิบายดังนี้ ๑ จิตที่สหระคตกับโลภะ ๔ ดวง
พึงทราบว่ามีชื่อสราคะจิต ๑ จิตที่เหลือ คือจิตที่เป็นกุศลและอัปายากฤตเป็นไปในภูมิ ๔ ชื่อวีสราคะจิต ๑

สราคะ วา จิตตุนตยาทีสุ ปน ๑ อภิวรรณ โภภะสหคต จิตตํ สราคะ จิตตุนต
เวทิตัพพ ๑ อวเสส จตุภูมิ กุสลาพยุยกต จิตตํ วีสราคะ ๑

ส่วนจิต ๔ ดวงนี้ คือ โทมนัสจิต ๒ วิกิจจจิตและอุทัจจจิต ๒ ไม่ถึงซึ่งการสังเคราะห์ ในทุกะนี้ ๑

เทว โทมนัสจิตตานิ เทว วิกิจจุทจจุจิตตานีติ อิมานิ ปน จตตาริ จิตตานิ อิมสุมิ
ทุกะ สังคหํ น คจจนติ ๑

แต่**พระเถระกลางเหล่ากัถสงเคราะห์**จิตทั้ง ๔ นั้นเข้าด้วย ๑ ส่วนโหมนัสจิต ๒ ชื่อว่าสโทสจิต ๑ จิตที่เป็นกุศลและอัปยาคฤตเป็นไปในภูมิ ๔ ทั้งปวง ชื่อว่าวิตโทสจิต ๑ จิตที่เหลือทั้งหลาย คืออกุศลจิต ๑๐ ไม่ถึงซึ่งการสงเคราะห์เข้าในทูกะนี้ ๑ แต่**พระเถระกลางเหล่ากัถสงเคราะห์**อกุศลจิต ๑๐ นั้นเข้าด้วย ๑

เกจิ ปน เถรา ตานิปี **สงคณฺหนฺติ** ๑ ทฺวิธํ ปน โทมนสฺสจิตฺตํ สโทสํ จิตฺตํ นาม ๑ สพฺพมฺปิ จตุฏฺฐมิกํ กุสลาพฺยาगतํ วิตโทสํ ๑ เสธานํ ทส อกุสฺสจิตฺตานิ อิมสฺมี ทฺเก สงคทํ น คจฺจนฺติ ๑ **เกจิ** ปน เถรา ตานิปี **สงคณฺหนฺติ** ๑

ส่วนในทูกะ คือ "สโมห์ วิตโมห์" นี้ ๑ โดยปาฏิปุคคณิกนัย ก็จิตที่**สหรคตด้วยวิจิกิจจาและอุทฺธจจะ ๒ ดวงเท่านั้น** ชื่อว่าสโมหจิต ๑ แต่แม่อกุศลจิต ๑๒ ดวง ก็พึงทราบว่าเป็นสโมหจิต ด้วย เพราะโมหะมีอยู่ในอกุศลทั้งปวง ๑ จิตที่เหลือชื่อวิตโมหจิต ๑

สโมห์ วิตโมหนฺติ เอตถ ปน ๑ ปาฏิปุคคณิกนยณ วิจิกิจฺจุทฺธจฺจสหรคตทฺวยเมว สโมห์ ๑ โมหสฺส ปน สพฺพากุสเลสฺสุ สมฺภวโต **ทฺวาทสวริณฺปิ** อกุสฺสจิตฺตํ สโมห์ จิตฺตณฺติ เวทิตพฺพํ ๑ อวเสสํ วิตโมห์ ๑

ส่วนจิตที่ไปตามถิ่นมัทธ **ชื่อว่าจิตหดหู่** ฯ จิตที่ไปตามอุทธจะ **ชื่อว่าจิตฟุ้งซ่าน** ฯ จิตที่เป็นรูปาวจร และอรูปาวจร **ชื่อว่าจิตถึงความเป็นใหญ่ด้วยสามารถข่มกิเลสได้** ฯ จิตที่เหลือ **ชื่อจิตไม่ถึงความเป็นใหญ่** ฯ

ถิ่นมัทธานุคตํ ปน **สงฺฆิตตํ** ฯ อุทฺธจฺจานุคตํ **วิกฺขิตตํ** ฯ รูปาวจรูปาวจรํ **มหคฺคตํ** ฯ อวเสสํ **อมหคฺคตํ** ฯ

จิตที่เป็นไปในภูมิ ๓ ทั้งหมด **ชื่อจิตมีธรรมที่ยิ่งกว่า** ฯ จิตที่เป็นโลกุตตระ **ชื่อจิตไม่มีธรรมที่ยิ่งกว่า** ฯ จิตที่ถึงอุปจาร และที่ถึงอัปปนาด้วย **ชื่อว่าจิตเป็นสมาธิ** ฯ จิตที่ไม่ถึงทั้งสองอย่าง **ชื่อจิตไม่เป็นสมาธิ** ฯ

สพฺพมฺปิ เตภูมิกํ **สอฺุตฺตรํ** ฯ โลกุตฺตรํ **อนฺุตฺตรํ** ฯ อุปจารปฺปตฺตํ อปฺปนาปฺปตฺตญฺจ **สมาหิตํ** ฯ อุกฺกมฺปฺปตฺตํ **อสมายิตํ** ฯ

จิตที่ถึงตหังควิมุตติ วิกขัมภณวิมุตติ สมุจเฉทวิมุตติ ปฏิปัสสัทธิวิมุตติและนิสสรณวิมุตติ พึงทราบว่ามีจิตพ้น ๑
จิตที่ยังไม่ถึงวิมุตติทั้ง ๕ อย่างนั้น ชื่อว่าจิตยังไม่พ้น ๑

ตหังควิกขัมภณสมุจเฉทปฏิปัสสัทธินิสสรณวิมุตติปตฺตํ วิมุตฺตํ ๑ ปณฺณจวิธมปิ เอตํ
วิมุตฺตมปตฺตํ อวิมุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ ๑

ภิกษุผู้ได้เจโตปริยญาณ ย่อมรู้จิตทุกประการว่า "จิตนี้เป็นจิตมีราคะหรือ ฯลฯ หรือว่าเป็นจิตยังไม่พ้น"
ด้วยประการฉะนี้แล ๑ เจโตปริยญาณกถา จบ ๑

อิตติ เจโตปริยญาณลาภี ภิกษุ สัพพบุปการมปิ อิหํ สราคํ วา จิตฺตํ ๑เปฯ อวิมุตฺตํ วา
จิตฺตนฺติ ปชานาตีติ ๑ เจโตปริยญาณกถา นิญฺจिता ๑

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ อัมพุททเกสตร (นั่น) มี ๓ อย่าง คือ ชาติเกสตร อาณากะสตร และวิสัยเกสตร ฯ ในพุทท-
เกสตร ๓ นั้น ชาติเกสตร มีขอบเขตหมื่นจักรวาล ซึ่งเป็นเขตที่ไหว ในเพราะเหตุอัศจรรย์ทั้งหลาย-
มีการถือปฏิสนธิแห่งองค์พระตถาคตเจ้าเป็นต้น ฯ อาณากะสตร มีขอบเขตแสนโกฏิจักรวาล ซึ่งเป็นเขต
ที่อาณาภาพแห่งพระปริตเหล่านี้ คือ รตนปริต ชันธปริต รัชคปริต อาณานาฎปริต และโมรปริตเป็นไป ฯ
วิสัยเกสตร ไม่มีที่สุด ไม่มีปริมาณ ซึ่ง (ตรงกับที่) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า "ก็หรือว่า ตถาคตพึงจำนง
(จะรู้) โดยที่เท่าใด" ดังนี้เป็นต้น เป็นเขตที่พระตถาคตเจ้าทรงจำนง (จะทรงทราบ) สิ่งใด ๆ ก็ย่อมทราบ
สิ่งนั้น ๆ ฯ ในพุททเกสตร ๓ ดังกล่าวมานี้ เกสตรเดียวคือ อาณากะสตร ย่อมพิณาศไป ฯ แต่ว่า
เมื่ออาณากะสตรนั้นพิณาศไปอยู่ แม้ชาติเกสตรก็ย่อมเป็นอันพิณาศด้วยอยู่เอง ฯ อัมพุททเกสตรทั้งสอง
นั้น เมื่อพิณาศ ย่อมพิณาศด้วยกัน ฯ เมื่อตั้งขึ้น (ใหม่) เล่าก็ตั้งขึ้นด้วยกัน ฯ ความพิณาศและความตั้งขึ้น
ใหม่ แห่งพุททเกสตรนั้น พึงทราบดัง (ต่อไป) นี้ ฯ

ก็ในสมัยที่กัปพิณาศด้วยไฟ ฯ แรกทีเดียวมหาเมฆล้งกับ ตั้งขึ้นยังฝนใหญ่ท่าหนึ่งให้ตกทั่ว
แสนโกฏิจักรวาล ฯ มนุษย์ทั้งหลายดีใจ นำเอาพืชทั้งปวงไปหว่าน ฯ แต่ครั้นข้าวทั้งหลายงอกขึ้น (ยาว)
พอโคกกัดกินได้ เมฆนั้นก็ร้องเป็นเสียงลา ไม่ยังฝนให้ตกแม้แต่หยาดเดียว ฯ ฝนเป็นอันขาดไปในกาล
นั้น ฯ ซึ่งเป็นกาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายถึง ตรัสไว้ว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยนั้นเมื่ออยู่ ซึ่งเป็น
สมัยที่ฝนไม่ตกหลายปี...หลายร้อยปี...หลายพันปี...หลายแสนปี" ดังนี้ ฯ สัตว์ทั้งหลายผู้เป็นวัสสุบชีวิ
(อาศัยฝนเป็นอยู่) ก็ทำการจะไปเกิดในพรหมโลก เทวดาจำพวกที่เป็น ปุพฺพผลฺลุปชีวิ (อาศัยดอกไม้และ
ผลไม้เป็นอยู่) (ก็จู่ดีไปเกิดในพรหมโลก) ด้วย ฯ ครั้นกาลนานไกลล่วงไปโดยการขาดฝนอย่างนั้น น้ำในที่
นั้น ๆ ก็ถึงซึ่งความสิ้นไป ฯ ที่นี้ปลาและเต่าทั้งหลายก็ค่อย ๆ ทำการจะไปเกิดในพรหมโลกบ้าง แม้พวก
สัตว์นรก (ก็จู่ดีไปเกิดในพรหมโลก) ด้วย ฯ อาจารย์พวกหนึ่งว่า "ในสัตว์เหล่านั้น พวกสัตว์นรก
ย่อมพิณาศ เพราะความปรากฏเกิดขึ้นแห่งสุริยดวงที่ ๗ ฯ

๑ พุทธกษัตริย์ นาม ตีริช โหติ ชาตีกษัตริย์ อาณานิเขตต์ วิสยกษัตริย์ ๑ ตตถ
ชาตีกษัตริย์ ทสทสสจกกวาฬปริยนต์ โหติ ยํ ตถาคตสส ปฐิสนธิคคณาสู กมปติ ๑
อาณานิเขตต์ โกฐิสตสทสจกกวาฬปริยนต์ ยตถ รตนปริตต์ ขนธปริตต์ ฐชคปริตต์ อาณานิธิย-
ปริตต์ โมรปริตตญจาติ อิมสํ ปริตตานํ อาณานิโว วตตติ ๑ วิสยกษัตริย์ อนนตมปริมาณํ ยํ
ยาวตา วา ปน อากขเยยยาติ วุตตํ ยตถ ยํ ยํ ตถาคโต อากขติ ตํ ตํ ชานาติ ๑ เอวเมตสฺ
ตีสุ พุทธกษัตริย์ เอกํ อาณานิเขตต์ วินิสฺสตี ๑ ตสฺมี ปน วินิสฺสนเต ชาตีกษัตริย์มปี วินิสฺสนเมว
โหติ ๑ วินิสฺสนตญจ เอกโตว วินิสฺสตี ๑ สณฺฐนตมปี เอกโตว สณฺฐนติ ๑ ตสฺสวํ วินาสํ จ
สณฺฐนตญจ เวทิตพฺ ๑

ยสฺมี หิ สมเย กปโป อคฺคินา วินิสฺสตี ๑ อาทิตฺโต ว กปปวินาสกมทาเมโฆ วุญฺญหิตฺวา
โกฐิสตสทสจกกวาฬ เอกํ มหาสฺสํ วสฺสตี ๑ มนุสฺสา ตฺมุจฺจา สพฺพวฺชานิ นีหริตฺวา วปฺนติ ๑
สสฺสสฺ ปน โคชายิตกมตฺเตสฺ ชาเตสฺ คทฺธมวํ รวณโต เอกพินฺทุมปี น วสฺสตี ๑ ตทา
ปจฺจินฺนเมว วสฺสํ โหติ ๑ อิหํ สนฺธาย หิ ภควตา โหติ โข โส ภิกฺขเว สมโย ยํ พฺหุ นิ วสฺसानิ
พฺหุ นิ วสฺสตานิ พฺหุ นิ วสฺสทสฺसानิ พฺหุ นิ วสฺสตสทสฺसानิ เทโว น วสฺสตีติ วุตตํ ๑
วสฺสปชฺชีโน สตฺตา กาลํ กตฺวา พุทฺทมโลเก นิพฺพตฺตุนฺติ ปุณฺณผลปชฺชีโน จ เทวตา ๑ เอวํ ทีเฆ
อทฺธานเ เวทิตฺเต ตตถ ตตถ อุทกํ ปริกฺขยํ คจฺฉติ ๑ อถาณุปฺพเพน มจฺจนจฺจนปปี กาลํ กตฺวา
พุทฺทมโลเก นิพฺพตฺตุนฺติ เนรียกสฺตฺตาปี ๑ ตตถ เนรียกา สตฺตมสฺสุริยปาตุภาเวน วินิสฺสนตีติ
เอเก ๑

วิสุทธิมรรค ภาค ๒ หน้า ๒๕๘-๒๕๙ (อภิธรรมนิเทศ)

อันพุทฺธเกษตร (นั้น) มี ๓ อย่าง คือ ชาติเกษตร อาณากษตร และวิสัยเกษตร ฯ ในพุทฺธเกษตร ๓ นั้น ชาติเกษตร มีขอบเขตหมื่นจักรวาล **ซึ่งเป็นเขตที่ไหว** ในเพราะเหตุอุัจจรรยทั้งหลายมีการถือปฏิสนธิแห่งองค์พระตถาคตเจ้าเป็นต้น ฯ

พุทฺธกเขตต์ นาม **ติวิธ** โหติ ชาติกเขตต์ อาณากเขตต์ วิสัยกเขตฺตญจ ฯ ตตถ ชาติกเขตต์ ทสสทสสจกฺวาลปฺปริยนตํ โหติ **ย** ตถาคตสฺส ปฏิสนธิคฺคหนาที่สุ **กมฺปติ** ฯ

อาณากเกษตร มีขอบเขตแสนโกฏิจักรวาล **ซึ่งเป็นเขตที่อาณภาพ**แห่งพระปริตเหล่านี้ คือ รตนปริต ขันธปริต รัชคปริต อาณานิยปริต และโมรปริต**เป็นไป** ฯ

อาณากเขตต์ โกฏิสทสสจกฺวาลปฺปริยนตํ **ยตถ** รตนปริตต์ ขนธปริตต์ รัชคปริตต์ อาณานิยปริตต์ โมรปริตฺตญจติ อิมสํ ปริตฺตานํ **อาณภาโว** วตฺตติ ฯ

วิสัยเกษตร **ไม่มีที่สุด ไม่มีปริมาณ** **ซึ่ง** (ตรงกับที่) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า "ก็หรือว่า ตถาคต**พึงจำนง** (จะรู้) โดยที่เท่าใด" ดังนี้เป็นต้น **เป็นเขตที่**พระตถาคตเจ้าทรงจำนง (จะทรงทราบ) สิ่งใด ๆ ก็ย่อมทราบ สิ่งนั้น ๆ ๑

วิสัยกเขตต์ **อนนตมปริมาณ** **ยัม** ยาวตา วา ปน **อากงเขยยาติ** วุตต์ **ยตุถ** ยัม ยัม ตถาคโต อากงฺขติ ตัม ตัม ชานาติ ๑

ในพุทธเกษตร ๓ ดังกล่าวมานี้ เกษตรเดียวคือ อาณาเกษตร **ย่อมพินาศไป** ๑ แต่ว่าเมื่ออาณาเกษตรนั้น พินาศไปอยู่ แม้ชาติเกษตรก็ย่อมเป็นอันพินาศด้วยอยู่เอง ๑ **อัน**พุทธเกษตรทั้งสองนั้น เมื่อพินาศ ย่อมพินาศด้วยกัน ๑ เมื่อตั้งขึ้น (ใหม่) เล่าก็ตั้งขึ้นด้วยกัน ๑ **ความพินาศและความตั้งขึ้นใหม่** แห่งพุทธ-เกษตรนั้น พึงทราบดัง (ต่อไป) นี้ ๑

เอวเมเตสุ तीसु पुरुषक्षेत्रेषु एकं आनङ्गक्षेत्रं **วินสฺสตี** ๑ ตสฺมี ปน วินสฺสเนตฺ ชาทิกษेत्रत्मपि **विण्णुमेव** โหति ๑ **วินสฺสเนตฺยจ** เอกโตว วินสฺสตี ๑ สณฺฐนฺตมปิ **เอกโตว** สณฺฐนฺตี ๑ ตสฺสว **วินาโส** จ **สณฺฐนฺนญ** เวทิตพฺพ ๑

ก็ในสมัยที่**กัปปิ**พินาศด้วยไฟ ๆ แรกทีเดียว**มหาเมฆล้งกัปป** ตั้งขึ้นยังฝนใหญ่ท่าหนึ่งให้ตก
ทั่วแสนโกฏิจักรวาล ๆ มนุษย์ทั้งหลายดีใจ นำเอาพืชทั้งปวงไป**หว่าน** ๆ

ยลมี หิ สมเย **กปโป** อคคินา วินสสติ ฯ อาทีโต ว **กปุปวินาสกมหาเมโฆ** วุฏฐิตวา
โกฏิสตสทสจกวาฬิ เอกัม มหาวสฺสํ วสฺสติ ฯ มนุสฺสา ตุมฺหฺสา สพฺพวิชานิ นีหริตวา **วปฺปนฺติ** ฯ

แต่ครั้นข้าวทั้งหลายงอกขึ้น (ยาว) พอโคกัดกินได้ เมฆนั้นก็ร้องเป็นเสียงลา ไม่ยังฝนให้ตกเม้แต่หยาด
เดียว ๆ ฝนเป็นอันขาดไปในกาลนั้น ๆ ซึ่งเป็นกาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายถึง ตรัสไว้ว่า "ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย **สมัย**นั้นมีอยู่ **ซึ่งเป็นสมัยที่ฝน**ไม่ตกหลายปี...หลายร้อยปี...หลายพันปี...หลายแสนปี" ดังนี้ ฯ

สฺสเสสฺส ปน โคชายิตกมตฺเตสฺส ชาเตสฺส คหฺรกรวํ รวณโต เอกพินฺทุมปิ น วสฺสติ ฯ ตทา
ปจฺฉินฺนเมว วสฺสํ โหติ ฯ อิํ สนฺธาย หิ ภควตา โหติ โข โส ภิกฺขเว **สมโย ยํ** พฺหุณี วสฺसानิ
พฺหุณี วสฺสสตานิ พฺหุณี วสฺสสทฺสฺสานิ พฺหุณี วสฺสสทฺสทฺสฺสานิ **เทโว** น วสฺสตีติ วุตฺตํ ฯ

สัตว์ทั้งหลาย**ผู้เป็นวัสสุปชีวี** (อาศัยฝนเป็นอยู่) ก็ทำกาละไปเกิดในพรหมโลก เทวดาจำพวกที่เป็น **ปุปฺผผลุปชีวี** (อาศัยดอกไม้และผลไม้เป็นอยู่) (ก็จุติไปเกิดในพรหมโลก) ด้วย ฯ ครั้นกาลนานไกล ล่วงไปโดยการขาดฝนอย่างนั้น น้ำในที่นั้น ๆ ก็ถึงซึ่งความสิ้นไป ฯ

วสุสฺสชีวิน สัตตา กาลํ กตฺวา พฺรหฺมโลเก นิพฺพตฺตฺนติ **ปุปฺผผลุปชีวิน** จ เทวตา ฯ เอวํ ทีฆเ
อฏฺฐาเน วิตีวตฺเต ตตฺถ ตตฺถ อุกํ ปริกฺขยํ คจฺฉติ ฯ

ที่นี้**ปลาและเต่าทั้งหลาย**ก็ค่อย ๆ ทำกาละไปเกิดในพรหมโลกบ้าง แม่พวกสัตว์นรก (ก็จุติไปเกิด
ในพรหมโลก) ด้วย ฯ **อาจารย์พวกหนึ่ง**ว่า "ในสัตว์เหล่านั้น พวกสัตว์นรกาย่อมพินาศ **เพราะความปรากฏ**
เกิดขึ้นแห่งสุริยดวงที่ ๗ ฯ

อถาณุปฺพุเพน **มจฺจกจฺจปาปี** กาลํ กตฺวา พฺรหฺมโลเก นิพฺพตฺตฺนติ เหนริกสฺสตฺตาปี ฯ ตตฺถ เหนริกา
สตุตฺมสุริยปาตุภาเวน วินสฺสนฺตีติ **เอเก** ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ก็ในกาลนั้น สัตว์ทั้งหลายผู้เกิดอยู่แต่แรกในอภัสสรพรหมโลกจุติจากอภัสสรพรหมโลกนั้น เพราะสิ้นอายุบ้าง เพราะสิ้นบุญบ้าง เกิดในโลกนี้ เป็นอุปาทิกะ ๑ พรหมสัตว์เหล่านั้นเป็นผู้มีแสงในตัว ท่องเที่ยวไปในท้องฟ้าได้ ๑ เขาทั้งหลายได้กินวันดินนั้นเข้าก็เกิดเห็นกระหาย ลงมือกินเป็นคำ ๆ โดยนัย ที่กล่าวในอัครัญสูตรนั้นแล ๑ อยู่มา แสงในตัวของเขาทั้งหลายอันตรธานไป ความมืดก็มีขึ้น ๑ เขาทั้งหลายเห็นมืดเข้าก็กลัว ๑ ต่อขึ้น ดวงสุรย ๕๐ โยชน์เต็ม อันยังความกลัวให้หายแล้วยังความกลัว ให้เกิดแก่สัตว์เหล่านั้นได้ เกิดปรากฏขึ้น ๑ เขาทั้งหลายเห็นดวงสุรยนั้นแล้วก็ตื่นตื่นดีใจว่า "พวกเรา กลับได้แสงสว่างแล้ว" พวกเข้างัดชื่อดวงสว่างนั้นว่า "สุรย" นั้นเอง เพราะคำที่เขาทั้งหลายกล่าวกันว่า "ดวงสว่างอันยังความกลัวของพวกเราที่กลัวอยู่แล้วให้หาย ยังความกลัวให้เกิด โพล่ขึ้นมา เพราะฉะนั้น ดวงสว่างนั้นจึงชื่อสุรย เกิด" ดังนี้ ๑ อยู่มา ครั้นสุรยทำความสว่างในกลางวันแล้วอัสดงไป เขาทั้งหลาย ก็คร่ำครวญว่า "พวกเราได้แสงสว่างดวงใดเล่า แสงสว่างดวงนั้นของเราก็ดำหายไปเสียแล้ว" ก็เกิดกลัวกัน ขึ้นมาอีก ๑ พวกเขาได้แต่คร่ำครวญกันไปว่า "จะเป็นการดีนะ หากว่าพวกเราได้แสงสว่างอีกดวงหนึ่ง" ๑ ดวงจันทร์ ๕๐ โยชน์หย่อนหนึ่ง ราวกะวูใจของพวกเขาก็เกิดปรากฏขึ้น ๑ พวกเขาได้เห็นดวงจันทร์นั้น ยิ่งตื่นตื่นยินดีนัก พวกเข้างัดชื่อดวงจันทร์นั้นว่า "จันทะ" นั้นเองเพราะคำที่พวกเขากล่าวกันว่า "ดวงสว่าง นั้นราวกะวูจันทะ ของพวกเรา โพล่ขึ้นมา เพราะฉะนั้น ดวงสว่างนั้นจึงชื่อว่า จันทะ เกิด" ดังนี้ ๑ ครั้นจันทรสุรยเกิดปรากฏอย่างนั้นแล้ว ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็เกิดปรากฏขึ้น ๑ จำเดิมแต่นั้น กลางคืนกลางวันก็รู้กันขึ้น และเดือนก็เดือน ฤดู ปี ก็รู้จักขึ้นโดยลำดับ ๑ อนึ่ง ในวันที่จันทรสุรย เกิดปรากฏขึ้นนั่นเอง ภูเขาสิเนรุภูเขาจักรวาลและภูเขาหิมพานต์ ก็เกิดปรากฏขึ้น ๑ ก็แลภูเขาทั้ง ๓ นั้น เกิดปรากฏขึ้น ในวันเพ็ญเดือนผกคฤณะ (คือเดือน ๔) ไม่ก่อนไม่หลังกันเลยทีเดียว ๑ ถ้ามว่า เป็นอย่างไร ? ๑ แก้วว่า เมื่อข้าวฟ่าง สุกฟ่องขึ้นสู่เดียวเท่านั้น ลางแห่งก็บูดขึ้น ลางแห่งก็บูมลงลางแห่ง ก็เรียบ ๆ จันใด สิ่งเหล่านั้น ตรงที่ ๆ สูงขึ้นไปมันก็เป็นภูเขา ที่ลุ่มลึกลงไปก็เป็นสมุทร ที่ราบเรียบ ก็เป็นทวีป จันนั้นเหมือนกัน ๑

๑ ตทา จ อวาสสรพรหมโลก ปฐมตวามินิพพตตะ สุตตะ อายุกขยา วา ปญญกขยา ว
 ตโต จิตฺวา อุปปาติกา หุตฺวา อิธุปฺปชฺชนฺติ ฯ เต โหนฺติ สยมฺภา อนฺตลิกฺขจฺรา ฯ เต
 อคฺคณฺณสุตฺเต วุตฺตเนยฺเยวํ ตํ รสํวํ สายิตฺวา ตณฺหาภิกฺขตา อารูปการํ ปริภุชฺชิตํ อุปกมฺนฺติ ฯ
 อถ เณลํ สยมฺภา อนฺตรายติ อนฺธกาโร โหติ ฯ เต อนฺธการํ ทิสฺวา ภายนฺติ ฯ ตโต เณลํ ภยํ
 นาเสตฺวา สุรารํ ชนยนฺตํ ปริภุณฺณปณฺณาสโยชนํ สุริยมณฺทลํ ปาตุวณฺติ ฯ เต ตํ ทิสฺวา อาโลกํ
 ปฏิลกฺมิหติ ภูฏตฺถฏฺฐา หุตฺวา อมฺหากํ ภีตานํ ภยํ นาเสตฺวา สุรารํ ชนยนฺโต อุฏฺฐิตฺวา ตสฺมา
 สุริโย โหตุติ สุริโยเตวสฺส นามํ ภโรนฺติ ฯ อถ สุริเย ทิวสํ อาโลกํ กตฺวา อตฺถงฺกเต ยมฺปิ
 อาโลกํ ลกฺมิหติ โสปิ โน ภูฏตฺถฏฺฐา ปน ภีตา โหนฺติ ฯ เณลํ เอวํ โหติ สาธุ วตสฺส สเจ อภฺยํ
 อาโลกํ ลภายฺยมาติ ฯ เณลํ จิตฺตํ ญตฺวา วีย เอภฺยนปณฺณาสโยชนํ จนฺทมณฺทลํ ปาตุวณฺติ ฯ เต
 ตํ ทิสฺวา ภียโยโส มตฺตตฺยา ภูฏตฺถฏฺฐา หุตฺวา อมฺหากํ จนฺทํ ญตฺวา วีย อุฏฺฐิตฺวา ตสฺมา จนฺโท
 โหตุติ จนฺโทเตวสฺส นามํ ภโรนฺติ ฯ เอวํ จนฺทิมฺสุริเยสฺส ปาตุภฺตฺส นกฺขตฺตานิ ตารกฺรูปานิ
 ปาตุวณฺติ ฯ ตโต ปฏฺติ รตฺตติว ปณฺญายนฺติ อนุกฺกเมเน จ มาสอพฺพมฺมาสอุตฺตํวจฺจวณฺติ ฯ
 จนฺทิมฺสุริยานํ ปน ปาตุภฺตฺทิวเสยฺว สีนฺเรจกฺกวาฬิมวณฺตปพฺพตา ปาตุวณฺติ ฯ เต จ ไซ อปฺพพํ
 อจฺริมํ ผคฺคณฺณปณฺณมํทิวเสยฺว ปาตุวณฺติ ฯ กถํ ยถา นาม กงฺกมฺกเต ปจฺจมาเน เอกปฺพาเรเนว
 ปฺพพฺพกานิ อุฏฺฐนฺติ เอเก ปเทสา ญปฺปยา โหนฺติ เอเก นินฺนินฺนนา เอเก สมฺสมา เอวเมว
 ญปฺปญฺจนาเน ปพฺพตา โหนฺติ นินฺนินฺนนาญฺจนาเน สมฺมททา สมฺมมฺญฺจนาเน ทิปา โหนฺติ ฯ

ก็ในกาลนั้น สัตว์ทั้งหลายผู้เกิดอยู่แต่แรกในอภัสสรพรหมโลกจุติจากอภัสสรพรหมโลกนั้น เพราะสิ้นอายุบ้าง เพราะสิ้นบุญบ้าง เกิดในโลกนี้ เป็นอุปาทิกะ ฯ พรหมสัตว์เหล่านั้นเป็นผู้มีแสงในตัว ทองเที่ยวไปในท้องฟ้าได้ ฯ

ตทา จ อภัสสรพรหมโลกะ **ปฐมตราบิณิพพตตา** สตตะตา อายุขุขยา วา ปุณฺณขุขยา วา ตโต จิตฺตวา อุปาทิกะ หุตฺวา อิธูปฺปชฺชนฺติ ฯ เต โหนฺติ **สยมฺปภา** **อนฺตลิกฺขจรา** ฯ

เขาทั้งหลายได้กินวันดินนั้นเข้าก็เกิดที่นกระหาย ลงมือกินเป็นคำ ๆ โดยนัยที่กล่าวในอัคคัณฺณสูตร นั้นแล ฯ **อยู่มา** แสงในตัวของเขาทั้งหลายอันตรธานไป **ความมืด** ก็มากขึ้น ฯ เขาทั้งหลายเห็นมืดเข้าก็กลัว ฯ

เต อคฺคณฺณสุตฺเต วุตฺตนเยเนว ตํ **รสปฺปวรี** **สายิตฺวา** **ตณฺหาภิกฺขตา** **อาลุปฺปการํ** **ปริภุชิตุํ** **อุปกมฺมนฺติ** ฯ **อถ** เนลํ สยมฺปภา อนฺตรธายติ **อนฺธกาโร** โหติ ฯ เต **อนฺธการํ** ทิสฺวา ภายนฺติ ฯ

ต่อ^{ขึ้น}นั้น ดวง^{ขึ้น}สุร^{ขึ้น}ย์ ๕๐ โยชน^{ขึ้น}เต็ม อันยังความกลัวให้หายแล้วยังความกลัวให้เกิดแก่สัตว์เหล่านั้นได้
เกิดปรากฏ^{ขึ้น}ขึ้น ๆ

ตโต เตล^{ขึ้น} ภัย นาเสตวา สุร^{ขึ้น}ภาว^{ขึ้น} ชน^{ขึ้น}ย^{ขึ้น}น^{ขึ้น}ต^{ขึ้น}ม^{ขึ้น} ปริ^{ขึ้น}พ^{ขึ้น}ณ^{ขึ้น}ป^{ขึ้น}ณ^{ขึ้น}ณ^{ขึ้น}ส^{ขึ้น}โยชน^{ขึ้น} สุ^{ขึ้น}ริ^{ขึ้น}ย^{ขึ้น}ม^{ขึ้น}ณ^{ขึ้น}ท^{ขึ้น}ล^{ขึ้น}
ปาต^{ขึ้น}ภ^{ขึ้น}ว^{ขึ้น}ติ ๆ

เขาทั้งหลายเห็นดวงสุร^{ขึ้น}ย์นั้นแล้วก็ตื่นเต้นดีใจว่า "พวกเรากลับได้แสงสว่างแล้ว" พวก^{ขึ้น}นั้นตั้งชื่อดวงสว่างนั้น
ว่า "สุร^{ขึ้น}ย์" นั้นเอง เพราะคำ^{ขึ้น}ที่เขาทั้งหลายกล่าว^{ขึ้น}กันว่า "ดวงสว่างอันยังความกลัวของพวกเราที่กลัวอยู่แล้ว
ให้หาย ยังความกลัวให้เกิด โผล่ขึ้นมา เพราะฉะนั้น ดวงสว่างนั้นจึงชื่อสุร^{ขึ้น}ย์ เกิด" ดังนี้ ๆ

เต ต^{ขึ้น} ทิ^{ขึ้น}ส^{ขึ้น}วา อา^{ขึ้น}โล^{ขึ้น}ก^{ขึ้น} ป^{ขึ้น}ฏ^{ขึ้น}ิล^{ขึ้น}ภิ^{ขึ้น}ม^{ขึ้น}ห^{ขึ้น}า^{ขึ้น}ติ ห^{ขึ้น}ฏ^{ขึ้น}ฐ^{ขึ้น}ต^{ขึ้น}ฐ^{ขึ้น}ฐ^{ขึ้น}า ห^{ขึ้น}ุต^{ขึ้น}วา อ^{ขึ้น}ม^{ขึ้น}ห^{ขึ้น}าก^{ขึ้น}ม^{ขึ้น} ภิ^{ขึ้น}ต^{ขึ้น}าน^{ขึ้น} ภัย นาเสตวา
สุร^{ขึ้น}ภาว^{ขึ้น} ชน^{ขึ้น}ย^{ขึ้น}น^{ขึ้น}โต อ^{ขึ้น}ญ^{ขึ้น}จ^{ขึ้น}ู^{ขึ้น}ติ ต^{ขึ้น}ส^{ขึ้น}มา สุ^{ขึ้น}ริ^{ขึ้น}โย โห^{ขึ้น}ต^{ขึ้น}ุ^{ขึ้น}ติ สุ^{ขึ้น}ริ^{ขึ้น}โยเต^{ขึ้น}ว^{ขึ้น}ว^{ขึ้น}ส^{ขึ้น}ส^{ขึ้น} น^{ขึ้น}าม^{ขึ้น} ก^{ขึ้น}โร^{ขึ้น}น^{ขึ้น}ติ ๆ

ครั้นจันทร์สุริยเกิดปรากฏอย่างนั้นแล้ว ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็เกิดปรากฏขึ้น ๆ จำเดิมแต่นั้น กลางคืนกลางวันก็รู้กันขึ้น และเดือนก็เดือน ฤดู ปี ก็รู้จักขึ้นโดยลำดับ ๆ

เอว จันทิมสุริเยสุ ปาตุภูเตสุ นกขตตานิ ตารกฐปานิ ปาตุภวนติ ๆ ตโต ปฏติ
รตติทิวา ปญญายนติ อนุกกเมน จ มาสอทุฒมาสอตุลั่วจจรานิ ๆ

อนึ่ง ในวันที่จันทร์สุริยเกิดปรากฏขึ้นนั่นเอง ภูเขาสิเนรุภูเขาจักรวาลและภูเขาหิมพานต์ ก็เกิดปรากฏขึ้น ๆ ก็แลภูเขาทั้ง ๓ นั้น เกิดปรากฏขึ้นในวันเพ็ญเดือนผัคคุณะ (คือเดือน ๔) ไม่ก่อนไม่หลังกันเลยทีเดียว ๆ

จันทิมสุริยานํ ปน ปาตุภูตทิวเสเยว สีเนรุจกกวาฬหิมวนตปพพตา ปาตุภวนติ ๆ เต จ
โฮ อปพพํ อจริมํ ผคฺคณฺปนณฺณมีทิวเสเยว ปาตุภวนติ ๆ

ถามว่า เป็นอย่างไร ? ๑ แก้วว่า เมื่อข้าวฟาง สุกฟองขึ้นชูเดี่ยวเท่านั้น ลางแห่งก็ปุดขึ้น ลางแห่งก็บวมลง
ลางแห่งก็เรียบ ๑ จันได

กถา ๑ ยถา นาม กงคุดเต ปจจมานะ เอกปุปฺพาเรเนว ปุพฺพุพฺพิกานิ อฏฺฐหนฺติ เอเก
ปเตสสา ญฺปญฺปา โหนฺติ เอเก นินฺนุนินฺนา เอเก สมสฺมา

สิ่งเหล่านั้น ตรงที่ ๆ สูงขึ้นไปมันก็เป็นภูเขา ที่ลุ่มลึกลงไปก็เป็นสมุทร ที่ราบเรียบก็เป็นทวีป จันนั้น
เหมือนกัน ๑

เอวเมว ญฺปญฺปฏฺฐานะ ปุพฺพตา โหนฺติ นินฺนุนินฺนฏฺฐานะ สมฺมุตฺตา สมฺมฏฺฐานะ ทิปา
โหนฺติ ๑

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ อยู่มา เมื่อสัตว์เหล่านั้นกินวันดินไป ลางพวกก็มีผิวพรรณงามลางพวกก็มีผิวพรรณทราม ไปตามลำดับ ๑ ในสองพวกนั้น พวกผิวพรรณงามเหยียดหยามพวกผิวพรรณทราม ๑ เพราะการเหยียด-
 หยามกันเป็นปัจจัย วันดินนั้นเล่าก็หายไป ๑ สะเก็ดดินเกิดปรากฏขึ้น ๑ ต่อมา โดยนัยนั้นแหละ
 แม้สะเก็ดดินนั้นก็หายไปอีกเล่า ๑ เครื่องดินเกิดปรากฏขึ้น ๑ โดยนัยเดียวกันนั้นแม้เครื่องดินก็หายไปเสีย
 อีก ๑ ข้าวสาลีที่ไม่ต้องหุงด้วยไฟเป็น เมล็ดข้าวสารไม่มีรำไม่มีเกลบมีกลิ่นหอม เกิดปรากฏขึ้น ๑
 ต่อมา ภาชนะทั้งหลายก็เกิดขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้น ๑ พวกเขาบรรจุข้าวสาลีลงในภาชนะแล้วตั้งไว้ที่หลัง
 แผ่นหิน ๑ เปลวไฟลุกขึ้นหุงข้าวสาลีนั่นเองแหละ ๑ มันก็เป็นข้าวสวย เช่นดังดอกมะลิทีเดียว ๑
 กิจด้วยแกงหรือกับก็ตาม หามีแก่ข้าวนั้นไม่ ๑ สัตว์ทั้งหลายใคร่จะกินข้าวมีรสใด ๆ มันก็เป็นข้าวมีรส
 นั้น ๆ เอง ๑ เมื่อสัตว์เหล่านั้นกินอาหารหยาบนั้นเข้าไป แต่นั้นบุตรและภริยาก็เกิดมา ๑ ที่นี้ ปากแผล
 ก็แตกออก เพื่อประโยชน์แก่การถ่ายมูลและกริสนั้นของสัตว์เหล่านั้น ๑ ความเป็นชาย จึงเกิดปรากฏขึ้น
 แก่คนผู้ชาย ความเป็นหญิงก็เกิดปรากฏขึ้นแก่คนผู้หญิงด้วย ๑ ในชายและหญิงนั้น ว่ากันว่า ผู้หญิง
 จ้องดูผู้ชาย และผู้ชายก็จ้องดูผู้หญิงเกินเวลาไป ๑ เพราะการจ้องดูกันเกินเวลาเป็นปัจจัย ความเร่าร้อน
 ทางมาก็เกิดขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้น ๑ แต่นั้นก็เสพเมถุนธรรมกัน ๑ เพราะการเสพสัทธรรมเป็นปัจจัย
 พวกเขาถูกท่านพวกนักปราชญ์ตำหนิเอาเบียดเบียนเอา ก็ปลุกเร้าขึ้น เหตุจะปกปิดสัทธรรมนั้น ๑

สัตว์เหล่านั้นอยู่ครองเรือนไป ได้เยี่ยงอย่างสัตว์ชาติเกียจคร้าน ผู้ใดผู้หนึ่งเข้า จึงทำการสะสมไว้
 โดยลำดับ ๑ ตั้งแต่นั้น ทั้งรำทั้งเกลบก็หุ้มข้าวสาร แม้ที่ ๆ เกี้ยวแล้วก็ไม่กลับออกขึ้นอีก ๑ พวกเขา
 จึงประชุมปรึกษากันว่า "ผู้เจริญทั้งหลาย ธรรมอันลามกเกิดปรากฏขึ้น ในหมู่มสัตว์เสียแล้วละหนอ
 พวกเราแต่ก่อนเป็นสัตว์มีนัย" ดังนี้เป็นอาทิ ๑ คำทั้งปวงพึงให้พิสดารโดยนัยที่กล่าวในอัครคณฺญสูตร
 เกิด ๑ แต่นั้น พวกเขาก็จึงปักปันแต่นั้น ๑ อยู่มาสัตว์ผู้ใดผู้หนึ่งถือเอาส่วนของผู้อื่น ที่เจ้าของมิได้
 ให้เข้า ๑ พวกเขาถือว่าสัตว์ผู้นั้นสองครั้ง ในครั้งที่สาม จึงประหารเอาด้วยอาวุธมีฝ่ามือก่อนดินและท่อน
 ไม่เป็นต้น ๑

ครั้นการลักทรัพย์ การติโทษ การพูดเท็จ และการจับท่อนไม้ เกิดขึ้นอย่างนั้นแล้ว พวกเขา
 จึงประชุมคิดกันว่า "ถ้ากระไร เราทั้งหลายพึงสมมติสัตว์ผู้หนึ่งขึ้น ในเราทั้งหลาย สัตว์ผู้ใดเล่าพึงตำหนิ
 ผู้ควรตำหนิ พึงติโทษผู้ควรติโทษ พึงขับไล่ผู้ควรขับไล่ได้โดยถูกต้อง อนึ่ง เราทั้งหลายจักเพิ่มให้ ซึ่งส่วน
 แห่งข้าวสาลีแก่สัตว์ผู้นั้น " ดังนี้ ๑ ก็แล ในสัตว์ทั้งหลาย ที่ทำความตกลงกันอย่างนี้พระผู้มีพระภาคเจ้า
 พระองค์นี้แหละ เป็นพระโพธิสัตว์ในภพนี้ก่อน สมัยนั้น ทรงเป็นผู้มีพระรูปงามกว่าเป็นขวัญตาถึงกว่า

และเป็นมเหสีก็ยังกว่าในบรรดาสัตว์ทั้งหลายนั้น เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยพุทธิ สามารถจะทำนาคะและ
ปักษะ ฯ เขาทั้งหลายจึงเข้าไปหาท่าน อ้อนวอนแล้วสมมตขึ้น ฯ พระโพธิสัตว์นั้นปรากฏโดยพระนาม ๓
คือ พระนามว่ามหาสมมต เพราะเป็นผู้ที่มหาชนนั้นสมมตขึ้น พระนามว่ากษัตริย์ เพราะทรงเป็นจ้าวเป็น
ใหญ่แห่งเกษตรทั้งหลาย พระนามว่าราชา เพราะทรงยังผู้อื่นให้ยินดีโดยธรรมสม่ำเสมอ ฯ ก็ตำแหน่ง
ใดนับเป็นตำแหน่งจักริยะในโลก พระโพธิสัตว์เจ้านั้นเอง ทรงเป็นอาทิบุรุษ ในตำแหน่งนั้น แล ฯ
ครั้นวงกษัตริย์ยกพระโพธิสัตว์เป็นต้นเดิมก่อตั้งขึ้นอย่างนั้นแล แม้วาระทั้งหลายมีพราหมณ์เป็นต้น
ก็ก่อตั้งขึ้นโดยลำดับ ฯ

วิสุทธิมรรค ภาค ๒ หน้า ๒๖๔-๒๖๖ (อภิธรรมนิเทศ)

อยู่มา เมื่อสัตว์เหล่านั้นกิน**จันดิน**ไป ลางพวก**มีผิวพรรณงาม**ลางพวก**ก็มีผิวพรรณทราม**ไปตามลำดับ ฯ ในสองพวกนั้น พวกผิวพรรณงาม**เหยียดหยาม**พวกผิวพรรณทราม ฯ **เพราะการเหยียดหยามกันเป็นปัจจัย** จันดินนั้นเล่าก็หายไป ฯ

อถ เตสํ สัตตํ **รสปฐวี** ปริภูมฺชนฺตํ กเมน เอกฺจเจ **วณฺณวนฺโต** เอกฺจเจ **ทพฺพณฺเณ** โหนฺติ ฯ ตตฺถ **วณฺณวนฺโต** ทพฺพณฺเณ **อติมณฺญนฺติ** ฯ เตสํ **อติมานปฺจุยา** สํปิ **รสปฐวี** อนฺตรธายตี ฯ

สะเก็ดดินเกิดปรากฏขึ้น ฯ ต่อมา โดยนัยนั้นแหละ แม่สะเก็ดดินนั้นก็หายไปอีกเล่า ฯ **เครีอดิน**เกิดปรากฏขึ้น ฯ โดยนัยเดียวกันนั้นแม่เครีอดินก็หายไปเสียอีก ฯ **ข้าวสาลีที่ไม่ต้องหุงด้วยไฟ** เป็น**เมล็ดข้าวสาร**ไม่มีรำไม่มีเกลบมีกลิ่นหอม เกิดปรากฏขึ้น ฯ

ภูมิปปปฏโก ปาตุภวตี ฯ อถ เณสํ เตเนว นเยน โสปี อนฺตรธายตี ฯ **ปทาลตา** ปาตุภวตี ฯ เตเนว นเยน สํปิ อนฺตรธายตี ฯ **อภฺฐุปาโก** สาลิ ปาตุภวตี **อกฺเณ** **อฏฺโฐ** **สุคนฺโธ** **ตณฺหุลปฺฟโล** ฯ

ต่อเนื้ ภาษะท้้งหลายก็เกิด้ขึ้นแก่สัถ์เหล่านั้ ๑ พวกเขา**บรรจุ**ข้าวสาลีลงใ้ภาษะแล้วตั้งไว้ที่**หลัง-
แผ่นหิน** ๑ **เปลวไฟ**ลุกขึ้นหุงข้างสาลีนั้นเองแหละ ๑ มันก็เป็้ข้าวสวย เช่นดั่งดอกมะลิที่เดียว ๑

ตโต เนลั ภาษานา ิอุปชชนติ ๑ เต สาลี ภาษะ **ฐเปตฺวา** ปาสาณปิฏฐิยา ฐเปนติ ๑
สยเมว **ชาลลิตฺวา** อุกฺกุหิตฺวา ตํ ปจติ ๑ โส โหติ โอทโน สุมณฑาติปฺปผลทิสฺสว ๑

กิจด้วยแกงหรือกับก็ตาม หามี่แก่ข้าวนั้นไม๊ ๑ สัถ์ท้้งหลายไ้ใคร่จะกินข้าวมีรสใด ๆ มันก็เป็้ข้าวมีรสนั้น
ๆ เอง ๑ เมื่อสัถ์เหล่านั้**กิน**อาหาร**หยาบ**นั้นเข้าไป แต่เนื้**มูล**และ**กรี้ส**ก็เกิด้มา ๑

น ตสฺส **ฐเปน** วา พุยณฺชนเณ วา **กรณียั** อตฺถิ ๑ ยั ยั รลั ภุณฺชิตุกามา โหนติ
ตํ ตํ รลิสฺว โหติ ๑ เตลั ตํ **โอฬาริกั** อาหารั **อาหฺรยตํ** ตโต ปฏฺวติ **มุตฺตกรี้ลั**
สณฺชายติ ๑

ที่นี้ ปากแผล ก็แตกออก เพื่อประโยชน์แก่การถ่ายมูลและกิริสนั้นของสัตว์เหล่านั้น ๆ ความเป็นชาย
จึงเกิดปรากฏขึ้นแก่คนผู้ชาย ความเป็นหญิงก็เกิดปรากฏขึ้นแก่คนผู้หญิงด้วย ๆ

อถ เนล่ ตสฺส **นิกขมณตถาย** **วณฺมุขานิ** **ปรีชฺชนฺติ** ฯ ปุริสสฺส **ปุริสสาโว** **อิติ**ยาปิ
อิติภาโว **ปาตุ**ภาวติ ฯ

ในชายและหญิงนั้น **ว่ากันว่า** ผู้หญิง**จ้องดู**ผู้ชาย และผู้ชายก็**จ้องดู**ผู้หญิง**เกินเวลาไป** ๑ เพราะการ**จ้องดู**กันเกินเวลาเป็นปัจจัย **ความเร่าร้อนทางกาม**ก็เกิดขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้น ๑ แต่**นั้นก็**สัพเพณธรรมกัน ๑

ต.ตร **สุท** อิตถิ ปุริส ปุริโส จ อิตถิ **อติเวล** **อุปนิชฌายติ** ฯ เศล **อติเวล**
อุปนิชฌายนปจจยา **กามปริฟ้าโ** **อุปปชชติ** ฯ ตโต เมณฺณํ ฌมฺมํ **ปฏิสเววฺติ** ฯ

เพราะการเสพอสังกรรมเป็นปัจจัย พวกเขาถูกท่านพวกนักปราชญ์ตำหนิเอาเบียดเบียนเอา ก็ปลุกเร้าขึ้น
เหตุจะปกปิดสังกรรมนั้น ๆ

เต อสทรมมปฏิเสวนปจจยา วิญญูหิ ครหิยามานา วิหะสิยามานา ตสฺส อสทรมมสฺส
ปฏิจฺฉาทนเหตุ อคารานิ กโรนฺติ ฯ

สัตว์เหล่านั้นอยู่ครองเรือนไป ได้เฝ้าอย่างสัตว์ชาติเกียจคร้านผู้ใดผู้หนึ่งเข้า จึงทำการสะสม
ไว้โดยลำดับ ฯ ตั้งแต่นั้น ทั้งรำทั้งเกลบกั้หุ้มข้าวสาร แม้ที่ ๆ เกี้ยวแล้วก็ไม่กลับออกขึ้นอีก ฯ

เต อคารํ อชฺฌาวสमानา อนุกฺกเมน อบุญตรสฺส อลสชาติกสฺส สตฺตสฺส
ทิวฺฐานุคฺติ อปชฺชนฺตา สมนฺนิสี กโรนฺติ ฯ ตโต ปฏฺติ กโณปี ฤโสปี ตณฺฑุลํ
ปริโยนทุติ ลายิตฺตฺฐานมฺปิ น ปฏิวิรูหติ ฯ

พวกเขาจึงประชุม**ปรับทุกข์กัน**ว่า "ผู้เจริญทั้งหลายธรรมอันลามก**เกิดปรากฏขึ้น**ในหมู่สัตว์เสียแล้วละหนอ
พวกเราแต่ก่อนเป็นสัตว์มโนมัย" ดังนี้เป็นอาทิ ฯ คำทั้งปวงพึงให้พิสดารโดยนัยที่กล่าวในอัครคัมภีร์สูตร
เถิด ฯ แต่นั้น พวกเขายังปักปันแดนกัน ฯ

เต สหนิปติตวา **อนุตถุนนติ** ปาปกา วต โฆ ธมฺมา สตฺเตสุ **ปาตุมฺตา** มยํ ปุพฺเพ
มโนมยา อหุมฺหาติ ฯ อคฺคณฺณสุตฺเต วุตฺตนฺเยน วิตุฏฺฐาเรตพฺพํ ฯ ตโต **มริยาทำ**
ฐปนฺติ ฯ

อยู่มาสัตว์ผู้ใดผู้หนึ่ง**ถือเอา**ส่วนของผู้อื่น ที่เจ้าของมิได้ให้เข้า ฯ พวกเขาถือว่าสัตว์ผู้นั้นสองครั้ง ในครั้ง
ที่สาม **จึงประหาร**เอาด้วยอาวุธมีฝ่ามือก่อนดินและท่อนไม้เป็นต้น ฯ

อล อญฺญตโร สจฺโต อญฺญสุส ภาคํ อทินฺนมา**ทียติ** ฯ ตํ ทวิภุชตฺตํ ปริภาสิตฺวา
ตติยวาเร **ปาณิเลทฺตุนฺทาทิ** **ปหรนฺติ** ฯ

ครั้นการลักทรัพย์ การติโทษ การพูดเท็จ และการจับท่อนไม้ เกิดขึ้นอย่างนั้นแล้ว พวกเข
จึงประชุมคิดกันว่า "ถ้ากระไร เราทั้งหลาย**พึงสมมต**สัตว์ผู้หนึ่งขึ้น ในเราทั้งหลาย สัตว์ผู้ใดเล่า**พึงตำหนิ**
ผู้ควรตำหนิ **พึงติโทษ**ผู้ควรติโทษ พึงขับไล่ผู้ควรขับไล่ได้โดยถูกต้อง อนึ่ง เราทั้งหลายจักเพิ่มให้ ซึ่งส่วน
แห่งข้าวสาลีแก่สัตว์ผู้หนึ่ง " ดังนี้ ฯ

เต เอวํ อทินฺนาทานครหุสวาททณฺฑาทาเนสุ อุปปนฺเนสุ สन्नปิติตฺวา จินฺตยฺนติ
ยฺนฺนุน มยํ เอกํ สตฺตํ **สมฺมन्नฺเนยฺยํ** โย โน สมฺมา ชียิตพฺพํ **ชีเยยฺย** ครหิตพฺพํ
ครเหยฺย ปพฺพาเชตพฺพํ ปพฺพาเชยฺย มยํ ปนฺนสฺส สาลีนํ ภาคมฺนุปฺปทสฺสามาติ ฯ

ก็แล ในสัตว์ทั้งหลาย **ที่ทำความตกลงกัน**อย่างนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นี้แหละ **เป็นพระโพธิสัตว์**
ในกัปนี้ก่อน สมัยนั้น ทรงเป็นผู้มีพระรูปร่างงามกว่าเป็นขวัญตายิ่งกว่า และเป็นเมตตากรุณากว่าในบรรดาสัตว์
ทั้งหลายนั้น เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยพุทธิ สามารถจะทำนิคหะและปักหะ ฯ เขาทั้งหลายจึงเข้าไปหาท่าน
อ้อนวอนแล้ว**สมมตขึ้น** ฯ

เอวํ กตสन्नินฺฐานเนสุ ปนฺ สตฺเตสุ อิมสฺมี ตาว กปฺเป อยฺเมว ภควา **โพธิสตฺตภูโต**
เตน สมฺเยน เตสุ สตฺเตสุ อภิรูปฺตโร จ ทสฺสนียตโร จ มหฺสกุชฺตโร จ พุทธิสมฺปนฺโน
ปฏิพฺโล นิคฺคหฺปคฺคหํ กาดํ ฯ เต ตํ อุปสงฺกมิตฺวา ยาจิตฺวา **สมฺมन्नํ**สุ ฯ

พระโพธิสัตว์นั้นปรากฏโดยพระนาม ๓ คือ พระนามว่ามหาสมมต เพราะเป็นผู้ที่มหาชนนั้นสมมติขึ้น
พระนามว่ากษัตริย์ เพราะทรงเป็นเจ้าเป็นใหญ่แห่งเกษตรทั้งหลาย พระนามว่าราชา เพราะทรงยังผู้อื่น
ให้ยินดีโดยธรรมสม่ำเสมอ ๑

โส เตน มหาชนเนน สมมโตติ มหาสมมโต เขตตานํ อธิปตติ ขตุติโย ฌมเนน สเมน
ปเร สรรุเชตติ ราชาดิ ตีหิ นามหิ ปญญาติตุ ๑

ก็ตำแหน่งใดนับเป็นตำแหน่งอัคริยะในโลก พระโพธิสัตว์เจ้านั้นเอง ทรงเป็นอาทิบุรุษ ในตำแหน่งนั้น
แล ๑ ครั้นวงกษัตริย์ยกพระโพธิสัตว์เป็นต้นเดิมก่อตั้งขึ้นอย่างนั้นแล แม้วรรณะทั้งหลายมีพราหมณ์
เป็นต้นก็ก่อตั้งขึ้นโดยลำดับ ๑

ยํ หิ โลเก อจฺจริยภูฏานํ โพธิสฺสโตว ตตฺถ อาทิบุริสฺสตี ๑ เอวํ โพธิสฺสตุํ อาที กตฺวา
ขตุติยมณฺฑลํ สณฺฐิตํ อนุปฺพุเพน พฺราหฺมณทโยปี วณฺณา สณฺฐหึสุ ๑

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ในกัป ๔ นั้น (ระยะเวลา) แต่ (เกิด) มหาเมฆล้งกับไปจนถึงเปลวไฟขาด นี่เป็นอสงไขยหนึ่ง เรียกว่า ลังวัฏกัป ๑ แต่เปลวไฟผลาญกับขาดไปจนถึง (เกิด) มหาเมฆก่อเกิด (โลก) ที่ยังแสงโกฏิจักรวาฬให้เต็ม (ด้วยน้ำ) นี่เป็นอสงไขยที่ ๒ เรียกว่า ลังวัฏกัปจุลียกัป ๑ แต่มหาเมฆก่อเกิด (โลก) ไปจนถึงความเกิดปรากฏขึ้นแห่งจันทร์และสุริย นี่เป็นอสงไขยที่ ๓ เรียกว่า วิวัฏกัป ๑ แต่ความเกิดปรากฏขึ้นแห่งจันทร์และสุริยไปจนถึง (เกิด) มหาเมฆล้งกับอีก นี่เป็นอสงไขยที่ ๔ เรียกว่า วิวัฏกัปจุลียกัป ๑ (รวม) ๔ อสงไขยนี้เป็นมหากัป ๑ ๑ ความพินาศด้วยไฟ และความตั้งขึ้นใหม่ (แห่งพุทธเกษตร) บัณฑิตพึงทราบโดยดังกล่าวมาจะนี้ เป็นอันดับแรก ๑

ส่วนในสมัยที่กัปพินาศด้วยน้ำ ๑ (คำพรรณนาทั้งปวง) บัณฑิตพึง (กล่าว) ให้พิสดารตามนัยที่กล่าวในตอนก่อน (คือในตอณเตโชสังวัฏฏะ) ว่า "แรกทีเดียว มหาเมฆล้งกับตั้งขึ้น" ดังนี้เป็นต้นนั้นเกิด ๑ แต่ความ (ต่อไป) นี่เป็นความแปลกกัน ๑ มหาเมฆน้ำกรดที่เป็นต้นล้งกับในอาโปสังวัฏฏะนี้ตั้งขึ้น เปรียบได้กับสุริยดวงที่ ๒ ในเตโชสังวัฏฏะนั้น ๑ มหาเมฆน้ำกรดนั้น แต่แรกก็ตกลงมาเป็นฝอย ๆ (ค่อย) ตกโดย (เป็น) หยาดน้ำใหญ่ (ขึ้น) ตามลำดับ (จน) ยังแสงโกฏิจักรวาฬให้เต็ม ๑ สิ่งทั้งปวงมีแผ่นดินและภูเขาเป็นต้น ที่น้ำกรดถูก ๆ เข้าแล้ว ย่อมละลายไป (สิ้น) ๑ น้ำ (นั้น) ลมธารไว้รอบ (คือลมแทนฟุ้ง) ๑ น้ำจับแต่แผ่นดิน (ขึ้นไป) จนถึง (พรหมโลก) ชั้นทุติยฉานภูมิ ๑ มนยังพรหมโลกทั้ง ๓ ชั้น ในทุติยฉานนั้นให้ละลายแล้ว (ขึ้นไป) หยดจด (ใต้) ชั้นสุภกิณเห ๑ น้ำล้งกับนั้น สิ่งที่น่าจะเป็นสังขาร แม้สักอณูหนึ่งยังมี (เหลือ) อยู่ตราบใด ก็ยังไม่ระบับตราบนั้น ต่อครอบงำ (คือย่อย) สิ่งที่น่าเป็นสังขารทั้งปวงอันถูกน้ำแล้ว (ให้ละลายไปสิ้นแล้ว) จึงระบับ ๑ คือถึงซึ่งความเหือดหายไปโดยฉับพลันอากาศเบื้องบนกับทั้งอากาศเบื้องล่าง ก็มีติดเป็นอันเดียวกันแล ๑ (แต่นี้) คำที่เหลือทั้งปวงก็เช่นเดียวกับที่กล่าวแล้ว (ในเตโชสังวัฏฏะ) (เป็น) ๑ แต่ในอาโปสังวัฏฏะนี้ (ตอนเกิดขึ้นใหม่) โลกนับอาภัสสรพรหมโลกเป็นต้น เกิดปรากฏขึ้น (เพราะอาภัสสรพรหมโลกก็ถูกน้ำกรดละลายด้วย) ๑ และสัตว์ทั้งหลายจุติจากชั้นสุภกิณเห (ลงมา) เกิดในที่ต่าง ๆ มีที่ (ที่เคยเป็น) พรหมโลกชั้นอาภัสสรเป็นต้นเท่านั้น ๑ ในกัป ๔ นั้น (ระยะเวลา) แต่ (เกิด) มหาเมฆล้งกับไปจนถึงน้ำกรดล้งกับขาด (หายไป) นี่เป็นอสงไขยหนึ่ง ๑ แต่น้ำ (กรด) ขาด (หายไป) จนถึง (เกิด) มหาเมฆก่อเกิด (โลก) นี่เป็นอสงไขยที่ ๒ ๑ แต่ (เกิด) มหาเมฆก่อเกิดไปจนถึงความเกิดปรากฏขึ้นแห่งจันทร์และสุริย นี่เป็นอสงไขยที่ ๓ แต่ความเกิดปรากฏขึ้นแห่งจันทร์และสุริยไปจนถึง (เกิด) มหาเมฆล้งกับอีก นี่เป็นอสงไขยที่ ๔ (รวม) ๔ อสงไขย

นี่ เป็นหมากป ๑ ๑ ความพิณาศด้วยน้ำ และความต้งขึ้นใหม่ (แห่งพุทธเกษตร) บัณทิตพิงทราบโดยนัย
ดั่งกล่าวมาจะนี้ ๑

๑ ตตถ กปปวินาสกมหาเมฆโต ยาว ชาลุปจเฉโท อิทเมกมสงเขยยัง สัมภูมิตี วุจจติ ฯ
กปปวินาสกชาลุปจเฉโท ยาว โกณิสตสทสจกกวาพปริปุรโก สมปตติมหาเมโฆ อิหํ ทุตติยมสงเขยยัง
สัมภูมิตี วุจจติ ฯ สมปตติมหาเมโฆ ยาว จนทิมสฺฐิยาปาตุภาโว อิหํ ตุตติยมสงเขยยัง วิวภูมิตี
วุจจติ ฯ จนทิมสฺฐิยาปาตุภาวโต ยาว ปุณ กปปวินาสกมหาเมโฆ อิหํ จตตมสงเขยยัง วิวภูมิตี
วุจจติ ฯ อิมานิ จตตาริ อสงเขยยานิ เอโก มหากปโป โหติ ฯ เอวํ ตาว อคฺคินา วินาสो จ
สณฺฐนฺนญจ เวทิตพฺพํ ฯ

ยสฺมี ปน สมเย กปโป อุกฺกณ นสฺสติ ฯ อาทิตฺว วินาสกมหาเมโฆ วุฏฺฐิตฺวาติ ปุพฺเพ
วุตฺตนเยเนว วิตถาเรตพฺพํ ฯ อयํ ปน วิเสโส ฯ ยถา ตตถ ทุตติยสฺฐิโย เอวมิธ กปปวินาสโก
ชารทกมหาเมโฆ วุฏฺฐาติ ฯ โส อาทิตฺว สุขุมสุขุมํ วสฺสนโต อนุกฺกเมน มหาธาราหิ
โกณิสตสทสจกกวาพํ ปุเรนโต วสฺสติ ฯ ชารทเกณ ฌฏฺฐา ฌฏฺฐา ปฐวีปพฺพตาทโย วิลียนฺติ ฯ
อุทกํ สมฺนตโต วาเตหิ ธารียติ ฯ ปฐวีโต ยาว ทุตติยชฺฌานญฺมี อุทกํ คณฺหติ ฯ ตตถ ตโยปิ
พฺรหฺมโลเก วิลียาเปตฺวา สุกฺกิณฺเห อาหจฺจ ติฏฺฐติ ฯ ตํ ยาว อณฺุมตฺตมฺปิ สงฺขารคตํ อตฺถิ ตาว
น วูปสมฺมตติ อุทกานุกตํ ปน สพฺพสงฺขารคตํ อภิวิตฺวา สหสา วูปสมฺมตติ ฯ อนฺตรธานํ คจฺฉติ
เหมฏฺฐา อากาเสน สห อุปริ อากาโส เอโก โหติ มหฺนธกาโรติ ฯ สพฺพํ วุตฺตสทิสํ ฯ เกวลํ ปนิธ
อามสฺสรพฺรหฺมโลกํ อาทึ กตฺวา โลโก ปาตุภาวติ ฯ สุกฺกิณฺหโต จ จิตฺวา อามสฺสรภูฏานาทีสุ
สตฺตา นิพฺพตฺตนฺติ ฯ ตตถ กปปวินาสกมหาเมฆโต ยาว กปปวินาสกชาลุปจเฉโท
อิทเมกมสงเขยยัง ฯ อุทกุปจเฉโท ยาว สมปตติมหาเมโฆ อิหํ ทุตติยมสงเขยยัง ฯ สมปตติมหาเมโฆ
ฯเปฯ อิมานิ จตตาริ อสงเขยยานิ เอโก มหากปโป โหติ ฯ เอวํ อุกฺกณ วินาสो จ สณฺฐนฺนญจ
เวทิตพฺพํ ฯ

ในกัป ๔ นั้น (ระยะกาล) แต่ (เกิด) มหาเมฆล้งกับไปจนถึงเปลวไฟขาด นี่เป็นอสงไขยหนึ่ง เรียกว่า สังวัฏกัป ฯ แต่เปลวไฟพลาญกับขาดไปจนถึง (เกิด) มหาเมฆก่อเกิด (โลก) ที่ยังแสนโกฏิ-จักรวาลให้เต็ม (ด้วยน้ำ) นี่เป็นอสงไขยที่ ๒ เรียกว่า สังวัฏกัลป์อีก ๑

ตตถ กปปวินาสกมหาเมฆโต ยาว ชาลุปจเนโท อิทเมกมสงเขยยัง สัมภูมิติ วุจจติ ฯ กปปวินาสกชาลุปจเนโท ยาว โกฏิสทสสจกุกวพปริปรโก สมปตติมหาเมโธ อิทํ ทุตติยมสงเขยยัง สัมภูมิติ วุจจติ ฯ

แต่มหาเมฆก่อเกิด (โลก) ไปจนถึงความเกิดปรากฏขึ้นแห่งจันทร์และสุริย์ นี่เป็นอสงไขยที่ ๓ เรียกว่า วิวัฏกัป ฯ แต่ความเกิดปรากฏขึ้นแห่งจันทร์และสุริย์ไปจน (เกิด) มหาเมฆล้งกับอีก นี่เป็นอสงไขยที่ ๔ เรียกว่า วิวัฏกัลป์อีก ๑

สมปตติมหาเมโธ ยาว จนฺทิมสุริยปาตุภาโว อิทํ ทุตติยมสงเขยยัง วิวัฏมิติ วุจจติ ฯ จนฺทิมสุริย-ปาตุภาโว ยาว ปุณ กปปวินาสกมหาเมโธ อิทํ จตฺตมสงเขยยัง วิวัฏมิติ วุจจติ ฯ

(รวม) ๔ อสงไขยนี้เป็นมหากัป ๑ ฯ ความพินาศด้วยไฟ และ**ความต้งขึ้นใหม่** (แห่งพุทธเกษตร) บัณฑิตพึงทราบโดยดังกล่าวมาจะนี้ **เป็นอันดับแรก** ฯ

อิมานิ จตตาริ อสงเขยฺยานิ เอโก มหากัปโป โหติ ฯ เอวํ **ดาว** อคฺคินา วินาสํ จ **สณฺฐานญจ** เวทิตพฺพํ ฯ

ส่วนในสมัยที่กัปพินาศด้วยน้ำ ฯ (คำพรรณนาทั้งปวง) บัณฑิต**พึง** (กล่าว) **ให้พิสดาร**ตามนัยที่กล่าวในตอนก่อน (คือในตอนเตโชสังวัฏฐะ) ว่า "**แรกทีเดียว** มหาเมฆล้างกัปต้งขึ้น" ดังนี้เป็นต้นนั้นเกิด ฯ แต่ความ (ต่อไป) นี้**เป็นความแปลกกัน** ฯ

ยสฺมึ ปน สมเย กปฺโป อุตฺแทน นสฺสติ ฯ **อาทิโตว** วินาสกมฺหาเมโฆ วุฏฺฐหิตฺวาติ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว **วิตุฏฺหาเรตพฺพํ** ฯ อयํ ปน **วิเสโส** ฯ

มหาเมฆน้ำกรดที่เป็นต้นล้างกับในอาโปสังวัฏฏะนี้ตั้งขึ้น เปรียบได้กับสุรยดวงที่ ๒ ในเตโชสังวัฏฏะนั้น ๑
มหาเมฆน้ำกรดนั้น แต่แรกก็ตกลงมาเป็นฝอย ๆ (ค่อย) ตกโดย (เป็น) หยาดน้ำใหญ่ (ขึ้น) ตามลำดับ
(จน) ยังแสนโกฏิจักรวาฬให้เต็ม ๑ สิ่งทั้งปวงมีแผ่นดินและภูเขาเป็นต้น ที่น้ำกรดถูก ๆ เข้าแล้ว
ย่อมละลายไป (สิ้น) ๑

ยถา ตตถ พุติยสุริโย เอวมิธ กบปวินาสโก ขารุทกมหาเมโฆ วุจฺจุติ ๑ โส อาทิตฺตํ สุขุมสุขุมํ
วสุสนฺโต อนุกกเมน มหาธาราติ โกฏิสตสทสฺสจกฺกวาฬานํ ปูเรนฺโต วสุตฺติ ๑ ขารุทเกณ ฌุจฺจุลา
ฌุจฺจุลา ปฐวีปพฺพตาทโย วิสียนฺติ ๑

น้ำ (นั้น) ลมธารไวรอบ (คือลมแทนฝั่ง) ๑ น้ำจับแต่แผ่นดิน (ขึ้นไป) จนถึง (พรหมโลก) ชั้นทุติยฌาน-
ภูมิ ๑ มันยังพรหมโลกทั้ง ๓ ชั้น ในทุติยฌานนั้นให้ละลายแล้ว (ขึ้นไป) หยดจด (ใต้) ชั้นสุภกิณเฑาะ ๑

อุทกํ สมฺมุตฺโต วาเตหิ ธาเรยฺติ ๑ ปฐวีโต ยาว พุติยขุฌานภูมิ อุทกํ คณฺหติ ๑ ตตถ ตโยปิ
พรหมโลกเก วิสียาเปตฺวา สุภกิณฺเहे อาทจฺจ ติฏฺฐติ ๑

น้ำล้างกับนั้น **สิ่งที่นับว่าเป็นสังขาร** แม้สักอณูหนึ่งยังมี (เหลือ) อยู่ตราบใด ก็ยังไม่ระงับตราบนั้น
ต่อครอบงำ (คือย่อย) สิ่งที่น่าเป็นสังขารทั้งปวง**อันถูกน้ำแล้ว** (ให้ละลายไปสิ้นแล้ว) จึงระงับ ๖ คือถึงซึ่ง
ความเหือดหายไปโดยฉับพลัน **อากาศ** เบื้องบนกับทั้งอากาศเบื้องล่างก็มีดมิดเป็นอันเดียวกันแล ๗

ต้ ยาว อณุมตุมปิ **สังขารคต** อตฺถิ ตาว น รูปสมมติ **อุทกานคต** ปน สัพพสังขารคต
อภิวิตฺวา สหสา รูปสมมติ ๖ **อนตรธาน** คจฺจติ เหมฐฺฐา อากาเสน สห อุมฺริ **อากาศ** เอโก โหติ
มหนฺธาโรติ ๗

(แต่นี้) คำที่เหลือทั้งปวงก็เช่นเดียวกับที่กล่าวแล้ว (ในเตโฆสังวัฏฏะ) (เป็น) ๗ แต่ในอาโปสังวัฏฏะนี้
(ตอนเกิดขึ้นใหม่) **โลก** นับอาภัสสรพรหมโลกเป็นต้น **เกิดปรากฏขึ้น** (เพราะอาภัสสรพรหมโลกก็ถูก
น้ำกรดละลายด้วย) ๗ และสัตว์ทั้งหลายจุติจากชั้นสุกิกิณ्हะ (ลงมา) เกิดในที่ต่าง ๆ มีที่ (ที่เคยเป็น)
พรหมโลกชั้นอาภัสสรเป็นต้น เท่านั้น ๗

สพฺพ วุตฺตสทิสํ ๗ เภวลํ ปนิธ อากาสสุรพรหมโลกํ อาที กตฺวา **โลโก** **ปาตุภวติ** ๗ สุกิกิณ्हโต จ
จวิตฺวา อากาสสุรภูฏานาทีสุ สตฺตา นิพฺพตฺตุนฺติ ๗

ในกัป ๔ นั้น (ระยะเวลา) แต่ (เกิด) มหาเมฆล้งกับไปจนถึงน้ำกรดล้งกับขาด (หายไป) นี่เป็นอสงไขย
หนึ่ง ฯ **แต่น้ำ (กรด) ขาด** (หายไป) จนถึง (เกิด) มหาเมฆก่อเกิด (โลก) นี่เป็นอสงไขยที่ ๒ ฯ

ตตถ กบปวินาสกมหาเมฆโต ยาว กบปวินาสกขารุกุทกุญเโท อิทเมกมสงเขยฺม ฯ **อุทกุญเฑโต**
ยาว สมปตติมหาเมโธ อิทํ พุติยมสงเขยฺม ฯ

แต่ (เกิด) มหาเมฆก่อเกิดไปจนถึงความเกิดปรากฏขึ้นแห่งจันทร์และสุริย์ นี่เป็นอสงไขยที่ ๓
แต่ความเกิดปรากฏขึ้นแห่งจันทร์และสุริย์ไปจนถึง (เกิด) มหาเมฆล้งกับอีก นี่เป็นอสงไขยที่ ๔ (รวม) ๔
อสงไขยนี้ เป็นมหากัป ๑ ฯ ความพินาศด้วยน้ำ และความตั้งขึ้นใหม่ (แห่งพุทธเกษตร) บัณฑิตพึงทราบ
โดยนัยดังกล่าวมาจะนี้ ฯ

สมปตติมหาเมโธ ฯเปฯ อิมานิ จตตาริ อสงเขยฺยานิ **เอโก** มหากัปโ โหติ ฯ **เอวํ** อุทเกณ
วินาสโ จ สณฺฐูหนฺนจ เวทิตพฺพํ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑. ถามว่า "โลกพินาศไปอย่างนั้น เพราะอะไรเป็นเหตุ" ๑. ตอบว่า "เพราะอุกุศลมูลเป็นเหตุ" ๑. แท้จริง เมื่ออุกุศลมูลทั้งหลายหนาขึ้นโลกจึงพินาศอย่างนั้น ๑. ก็แล โลกนั้น เมื่อราคะหนามากกว่า (อย่างอื่น) ย่อมพินาศด้วยไฟ เมื่อโทสะหนามากกว่า ย่อมพินาศด้วยน้ำ ๑. แต่อาจารย์ลางพวกกล่าวว่า "เมื่อโทสะหนามากกว่า (ยอพินาศ) ด้วยไฟ เมื่อราคะหนามากกว่า (ยอพินาศ) ด้วยน้ำ" ๑. เมื่อโมหะหนามากกว่า ย่อมพินาศด้วยลม ๑. และเมื่อพินาศอย่างนั้นแล้ว มันพินาศด้วยไฟ ๗ วาระติดต่อกันไปในวาระที่ ๘ จึงพินาศด้วยน้ำ (เสียคราวหนึ่ง) พินาศด้วยไฟ ๗ วาระ ในวาระที่ ๘ พินาศด้วยน้ำอีกเล่า... โดยนัยดังนี้ โลกเมื่อพินาศอย่างนั้น พินาศด้วยน้ำ ๗ หน ทุกวาระที่ ๘ แล้วพินาศด้วยไฟ (แถม) อีก ๗ วาระ ๑. โดยกาลเท่านั้นเป็นอันล่วงไปถึง ๖๓ กัป ๑. ในระหว่าง ๖๓ กัปนั้น ลมซึ่งกันวาระที่จะพินาศด้วยน้ำ อันมาถึงเข้าเสีย (วาระหนึ่ง) แล้วจึงได้ช่องทำลายเหล่าสุภิกิณพรหมผู้มีกำหนดอายุ ๖๔ กัปเต็ม ยังโลกให้พินาศได้ ๑.

ก็แล ภิกษุผู้ระลึกได้ตลอดกัป แม้เมื่อระลึกถึงบุพเพนิวาส ในกัปเหล่านั้น ย่อมระลึกได้หลายสังวัฏฏ์กับก็มี หลายวิวัฏฏ์กับก็มี หลายสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์กับก็มี ๑. ระลึกได้ด้วยอาการอย่างไร ? ๑. ระลึกโดยนัยพระบาลีว่า "อมุตราสี" เป็นอาทิ ๑.

ในปาฐะเหล่านั้น คำว่า "ในทีไรนั้น เราได้เป็น...แล้ว" ความว่า ในสังวัฏฏ์กับนั้น หรือว่าในภพกับนั้น หรือว่าในกัปกับนั้น... ในคติ... ในวิญญานฐิติ... ในสัตตาวาส... ในสัตตวนิกายนั้นตัวเราได้เป็น...แล้ว ๑. คำว่า "มีชื่ออย่างนี้" คือ ชื่อตีสสะหรือชื่อปัสสะ (เป็นต้น) ๑. คำว่า "มีโคตรอย่างนี้" คือ โคตรกัจจายณะหรือโคตรกัสสปะ (เป็นต้น) ๑. สองคำนี้ตรัสโดยเป็นการระลึกถึงชื่อและโคตรของตน ในอดีตภพแห่งภิกษุนั้น ๑. แต่ถ้าเธอเป็นผู้ใคร่จะระลึกถึง ความถึงพร้อมแห่งผิวพรรณก็ดี ความเป็นผู้เลี้ยงชีพอย่างปอนหรืออย่างประณีตก็ดี ความเป็นผู้มากไปด้วยความสุขหรือความทุกข์ก็ดี ความเป็นผู้มีอายุสั้นหรืออายุยืนก็ดี ของตนในกาลนั้น เธอก็ย่อมระลึกถึงภาวะนั้นได้ด้วยเป็นแท้ ๑. เพราะเหตุนี้ จึงตรัส (ต่อไป) ว่า "มีผิวพรรณอย่างนี้ ฯลฯ มีชีวิตอายุอย่างนี้" ๑. ในปาฐะเหล่านั้น คำว่า "มีผิวพรรณอย่างนี้" คือ เป็นคนขาวหรือเป็นคนดำ (เป็นต้น) ๑. คำว่า มี "อาหารอย่างนี้" คือ กินข้าวสุกแห่งข้าวสาลีที่ปรุงด้วยมังสะหรือกินผลไม้ที่เป็นไป (คือที่มีอยู่ในท้องถื่นนั้น) (เป็นต้น) ๑. คำว่า "เสวยสุขทุกข้ออย่างนี้" คือ เสวยสุขและทุกข์อันเป็นไปทางกายและทางใจ หรือมีชนิดต่าง ๆ เช่นสามิสและนิรามิสโดยอเนกประการ ๑. คำว่า "มีชีวิตอายุอย่างนี้" คือ มีชีวิตอายุประมาณ ๑๐๐ ปี หรือว่า มีชีวิตอายุถึง ๘๔,๐๐๐ กัป อย่างนี้ (เป็นต้น) ๑. ข้อว่า "เรานั้นจุติจากที่นั่นแล้วเกิดในที่โน้น" ความว่า อนึ่ง เรานั้นจุติจากภพหรือจากกัปใด จากคติ

จากวิญญานฐิติ จากสัตตาวาส จากสัตตวณิกายนั้นแล้ว (ไป) เกิดในภพหรือในกำเนิด ในคติ ในวิญญาน-
ฐิติ ในสัตตาวาส ในสัตตวณิกาย ชื่อโน้น ๆ คำว่า "แม่ในที่นั้น เราได้เป็น...แล้ว" ความว่า ต่อมาแม่ในภพ
หรือในกำเนิด ในคติ ในวิญญานฐิติ ในสัตตาวาส ในสัตตวณิกายนั้น เราก็ได้เป็น... อีกเล่า ๆ คำว่า
"มีชื่ออย่างนี้" เป็นต้น (ต่อไปนี้) ก็มีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล ฯ

๑ กิการณา เอว โลโก วินสฺสตีติ ฯ อุกฺกสฺสุมุการณา ฯ อุกฺกสฺสุมุเลสุ ทิ อุกฺกสฺสนนฺสฺ เอว โลโก วินสฺสตี ฯ โส จ โข ราเค อุกฺกสฺสนนฺตเร อคฺคินา วินสฺสตี โทเส อุกฺกสฺสนนฺตเร อุทเกณ วินสฺสตี ฯ เกจิ ปน โทเส อุกฺกสฺสนนฺตเร อคฺคินา ราเค อุกฺกสฺสนนฺตเร อุทเกนาติ วทฺหติ ฯ โมเห อุกฺกสฺสนนฺตเร วาเตน วินสฺสตี ฯ เอว วินสฺสฺสโตปิ จ นินฺนฺตรเมว สत्ตฺวาเร อคฺคินา วินสฺสตี อุกฺกฺขเม วาเร อุทเกณ ปฺน สत्ตฺวาเร อคฺคินา อุกฺกฺขเม วาเร อุทเกนาติ เอว อุกฺกฺขเม อุกฺกฺขเม วาเร วินสฺสฺสโต สत्ตฺกฺขตฺตํ อุทเกณ วินสฺสตีวา ปฺน สत्ตฺวาเร อคฺคินา วินสฺสตี ฯ เอตฺตาวตา เตสฺสฏฺฐิกปฺปา อตีตา โทหนฺติ ฯ เอตฺถนฺตเร อุทเกณ นสฺสนวํ สมนฺตมฺปิ ปฏฺฐิตฺวา ลทฺโธกาโส วาโต ปริปฺพณฺณจตฺสฏฺฐิกปฺปาเยเก สุกฺกิณฺเห วิทฺธํเสนฺโต โลกํ วินาเสตี ฯ

ปฺพเพณิวาสํ อนุสฺสวฺสโตปิ จ กปฺปนาณฺสฺสรโก ภิกฺขุ เอเตสุ กปฺเปสุ อนเนกปิ สํวฏฺฐกปฺเป อนเนกปิ วิวฏฺฐกปฺเป อนเนกปิ สํวฏฺฐกปฺเป อนุสฺสวฺสตี ฯ ถํ ฯ อมฺตฺราสินฺธิอาทินา นเยน ฯ

ตตฺถ อมฺตฺราสินฺธิ อมฺมฺหิ สํวฏฺฐกปฺเป อหํ อมฺมฺหิ ภเว วา โยนียา วา คติยา วา วิญญานฺณจฺจุตฺติยา วา สत्ตฺวาเร วา สत्ตฺนิกายเ วา อาสี ฯ เอวํนาโมติ ติสฺโส วา ปุสฺโส วา ฯ เอวโคตฺโตติ กจฺจาโย วา กสฺสโป วา ฯ อิทฺมสฺส อตีตฺถเว อตฺตโน นามโคตฺตนาณฺสฺสรณฺวเสน วุตฺตํ ฯ สเจ ปน ตสฺมี กาลเ อตฺตโน วณฺณสมฺปตฺตี วา ลูชปฺปณฺตชีวิกภาวํ วา สุขทุกฺขพฺพฬํ วา อปฺปายุกฺกทฺธิมาเยภาวํ วา อนุสฺสวฺสติกามो โหติ ตมฺปิ อนุสฺสวฺสตีเยว ฯ เตนนาท เอวํวณฺโณ ฯ เปฯ เอวมาเยปริยนฺโตติ ฯ ตตฺถ เอวํวณฺโณติ โอทาโต วา สาโม วา ฯ เอวมาทาโรติ สาสิมฺโสทนาทาโร วา ปวตฺตผลโฆสโน วา ฯ เอวํ สุขทุกฺขปฏฺฐิเสวทีติ อนเนกปฺปการเณ กายิกเจตฺตสิกาณํ สามิส-
นिरามิสาทิปฺปณฺทานํ วา สุขทุกฺขานํ ปฏฺฐิเสวที ฯ เอวมาเยปริยนฺโตติ เอวํ วสฺสสฺตปริมาณายฺปริยนฺโต วา จตฺราสีติกปฺปสทฺสสาเยปริยนฺโต วา ฯ โส ตโต จูโต อมฺตร อุทปาตินฺติ โส อหํ ตโต ภวโต โยนิโต คติโต วิญญานฺณจฺจุตฺติโต สत्ตฺวาเรโต สत्ตฺนิกายโต วา จูโต ปน อมฺกสฺมี นาม ภเว โยนียา คติยา วิญญานฺณจฺจุตฺติยา สत्ตฺวาเร สत्ตฺนิกายเ วา อุทปาที ฯ ตตฺราปาสินฺติ อถ ตตฺราปิ ภเว โยนียา คติยา วิญญานฺณจฺจุตฺติยา สत्ตฺวาเร สत्ตฺนิกายเ วา ปฺน อโหสี ฯ เอวํนาโมติอาทิจฺจุตฺตนเยว ฯ

ถามว่า "โลกพินาศไปอย่างนั้น **เพราะอะไรเป็นเหตุ**" ฯ ตอบว่า "**เพราะอกุศลมูลเป็นเหตุ**" ฯ
แท้จริง เมื่ออกุศลมูลทั้งหลาย**หนาขึ้น**โลกจึงพินาศอย่างนั้น ฯ ก็แล โลกนั้น เมื่อราคะ**หนามากกว่า**
(อย่างอื่น) ย่อมพินาศด้วยไฟ เมื่อโทสะ**หนามากกว่า** ย่อมพินาศด้วยน้ำ ฯ

ก็การณ เอวํ โลโก วิณสุตตีติ ฯ **อกุศลมูลการณ** ฯ อกุศลมูลเลสํ ทิ **อุสฺสํเนสฺ** เอวํ
โลโก วิณสุตตี ฯ โส จ โข ราเค **อุสฺสํนตเร** อคฺคิโน วิณสุตตี โทเส อุสฺสํนตเร อุกฺกะเน
วิณสุตตี ฯ

แต่**อาจารย์**กลางพวกกล่าวว่า "เมื่อโทสะ**หนามากกว่า** (ย่อพินาศ) ด้วยไฟ เมื่อราคะ**หนามากกว่า**
(ย่อพินาศ) ด้วยน้ำ" ฯ เมื่อโมหะ**หนามากกว่า** ย่อมพินาศด้วยลม ฯ

เกจิ ปน โทเส อุสฺสํนตเร อคฺคิโน ราเค อุสฺสํนตเร อุกฺกะเนติ วทนฺติ ฯ โมเห อุสฺสํนตเร
วาเตน วิณสุตตี ฯ

และเมื่อพินาศอย่างนั้นเล่า มันพินาศด้วยไฟ ๗ วาระติดต่อกันไป ในวาระที่ ๘ จึงพินาศด้วยน้ำ (เสียคราวหนึ่ง) พินาศด้วยไฟ ๗ วาระ ในวาระที่ ๘ พินาศด้วยน้ำอีกเล่า...โดยนัยดังนี้ โลกเมื่อพินาศ อย่างนั้น พินาศด้วยน้ำ ๗ หน ทุกวาระที่ ๘ แล้วพินาศด้วยไฟ (แถม) อีก ๗ วาระ ฯ

เอวฺ วิสฺสณฺโตปิ จ นินฺตรเมว สตฺตวาเร อคฺคิโน วิสฺสติ อฏฺฐเม วาเร อุทเกน ปฺน สตฺตวาเร
อคฺคิโน อฏฺฐเม วาเร อุทเกนาติ เอวฺ อฏฺฐเม อฏฺฐเม วาเร วิสฺสณฺโต สตฺตกฺขตฺตํ อุทเกน
วิสฺสิตฺวา ปฺน สตฺตวาเร อคฺคิโน วิสฺสติ ฯ

โดยกาลเท่านั้นเป็นอันล่วงไปถึง ๖๓ กัป ฯ ในระหว่าง ๖๓ กัปนั้น ลมซึ่งกันวาระที่จะพินาศด้วยน้ำ
อันมาถึงเข้าเสีย (วาระหนึ่ง) แล้วจึงได้ช่องทำลายเหล่าสุภิกิณพพรหมผู้มีกำหนดอายุ ๖๔ กัปเต็ม ยังโลก
ให้พินาศได้ ฯ

เอตฺตาวตฺตา เตสฺสฏฺฐิกปฺปา อตีตา โหนฺติ ฯ เอตฺถนฺตเร อุทเกน นสฺสณฺวารํ สมฺปตฺตมฺปิ ปฏฺวิพาหิตฺวา
ลหุโรกาโส วาโต ปรีปฺพณฺณจตฺสฏฺฐิกปฺปาเยเก สุภิกิณฺเห วิทฺธเสณฺโต โลกํ วินาสติ ฯ

ก็แล ภิกษุ**ผู้ระลึกได้ตลอดทั้งป** แม้เมื่อระลึกถึงบุพเพนิวาส ในกัปเหล่านั้น ย่อมระลึกได้
หลายสังวัฏฏ์ก็มี **หลาย**วิวัฏฏ์ก็มี **หลาย**สังวัฏฏ์วิวัฏฏ์ก็มี ฯ ระลึกได้ด้วยอาการอย่างไร ? ฯ ระลึก
โดยนัยพระบาลีว่า "อมุตราสี" เป็นอาทิ ฯ

บุพเพนิวาส์ อนุสสรนโตปิ จ **กบฏปานุสสรโก** ภิกขุ เอเตสุ กปเปสุ **อเนก**ปี สัมมกฺกปเป
อเนกปี วิวัฏฏกปเป **อเนก**ปี สัมมกฺกวิวัฏฏกปเป อนุสสรตี ฯ กถं ฯ อมุตฺราสินฺติอาทินา **นเยน** ฯ

ในปาฐะเหล่านั้น คำว่า "ในที่โน้น เราได้เป็น...แล้ว" ความว่า ในสังวัฏฏ์กับ**โน้น** หรือว่าในภพ**โน้น**
หรือว่าในกำเนิด... ในคติ... ในวิญญานฐิติ... ในสัตตาวาส... ในสัตตวนิกาย**โน้น**ตัวเราได้เป็น...แล้ว ฯ

ตตถ อมุตฺราสินฺติ **อมุมุ**หิ สัมมกฺกปเป อหํ **อมุมุ**หิ ภเว वा โยนิยา वा คติยา वा
วิญญานฐิตฺติยา वा สตฺตาวาเส वा สตฺตนิกาเย वा **อาสี** ฯ

คำว่า "มีชื่ออย่างนี้" คือ ชื่อตีสสะหรือชื่อปัสสะ (เป็นต้น) ฯ คำว่า "มีโคตรอย่างนี้" คือ โคตรกัจฉายณะ หรือโคตรกัสสปะ (เป็นต้น) ฯ

เอวณโมติ ติสโส วา ปัสโส วา ฯ เอวโคตโตติ กัจฉายโน วา กัสสโป วา ฯ

สองคำนี้ตรัสโดยเป็นการระลึกถึงชื่อและโคตรของตน ในอดีตภพแห่งภิกษุหนึ่ง ฯ แต่ถ้าเธอเป็นผู้ใคร่จะระลึกถึง ความถึงพร้อมแห่งผิวพรรณก็ดี ความเป็นผู้เลี้ยงชีพอย่างปอนหรืออย่างประณีตก็ดี ความเป็นผู้มากไปด้วยความสุขหรือความทุกข์ก็ดี ความเป็นผู้มีอายุสั้นหรืออายุยืนก็ดี ของตนในกาลนั้น เธอ ก็ย่อมระลึกถึงภวะนั้นได้ด้วยเป็นแท้ ฯ

อิทมสฺส อตฺตมเว อตฺตโน นามโคตฺตานุสฺสรณวเสน วุตฺตํ ฯ สเจ ปน ตสฺมี กาเล อตฺตโน วณฺณสมปตฺติ วา ลูขปฺปณฺตชีวิกภาว วา สุขทุกฺขพหุล วา อปฺปายุกทิสายุกภาว วา อนุสฺสริตฺกามโหติ ตมฺปิ อนุสฺสริเตว ฯ

เพราะเหตุนี้ จึงตรัส (ต่อไป) ว่า "มีผิวพรรณอย่างนี้ ฯลฯ มีชีวิตอายุอย่างนี้" ฯ ในปาฐะเหล่านั้น คำว่า "มีผิวพรรณอย่างนี้" คือ **เป็นคนขาวหรือเป็นคนดำ** (เป็นต้น) ฯ คำว่า มี "อาหารอย่างนี้" คือ **กินข้าวสุก-แห้งข้าวสาลีที่ปรุงด้วยมังสะ หรือกินผลไม้ที่เป็นไป** (คือที่มีอยู่ในท้องถื่นนั้น) (เป็นต้น) ฯ

เตนาห เอวว์ณโณ ฯเปฯ **เอวมายุปริยฺโตะติ** ฯ ตตถ เอวว์ณโณติ **โอทาโต** วา **สาโม** วา ฯ
เอวมาหาโรติ **สาลิมโสหนาหาโร** วา **ปวตฺตผลโภชน** วา ฯ

คำว่า "**เสวยสุขทุกข์อย่างนี้**" คือ เสวยสุขและทุกข์อันเป็นไปทางกายและทางใจ หรือมีชนิดต่าง ๆ เช่น-
สามิสและนิรามิสโดยอเนกประการ ฯ คำว่า "มีชีวิตอายุอย่างนี้" คือ **มีชีวิตอายุประมาณ ๑๐๐ ปี** หรือว่า **มีชีวิตอายุถึง ๘๔,๐๐๐ กัป** อย่างนี้ (เป็นต้น) ฯ

เอวํ **สุขทุกข์ปฏิสัเวที**ติ อเนกปกาเรน กายิกเจตสิกานํ **สามิสนิรามิสาทิปฺปภาหํ** วา **สุขทุกข์ขานํ**
ปฏิสัเวที ฯ เอวมายุปริยฺโตะติ เอวํ **วสุสสตปริมาณายุปริยฺโตะ** วา **จตุราสัติกปฺปสหัสสายุปริยฺโตะ**
วา ฯ

ข้อว่า "เรานั้นจุดิจากที่นั้นแล้วเกิดในที่โน้น" ความว่า **อเนิง** เรานั้น**จุดิ**จากภพหรือจากกำเนิด จากคติ จากวิญญานฐิติ จากสัตตาวาส จากสัตตวนิกายนั้นแล้ว (ไป) เกิดในภพหรือในกำเนิด ในคติ ในวิญญานฐิติ ในสัตตาวาส ในสัตตวนิกาย ชื่อโน้น ๆ

โส ตโต จุติ อมุตฺร **อุทฺปาตินฺติ** โส อหํ ตโต ภวโต โยนิโต คติโต วิญญานฐิติตโต สตฺตาวาสโต สตฺตุนิกายโต วา **จุติ ปน** อมุกฺสมิ นาม ภเว โยนียา คติยา วิญญานฐิตียา สตฺตาวาเส สตฺตุนิกายเ ว **อุทฺปาตี** ฯ

คำว่า "**แม่ในที่นั้น เราได้เป็น...แล้ว**" ความว่า **ต่อมา**แม่ในภพหรือในกำเนิด ในคติ ในวิญญานฐิติ ในสัตตาวาส ในสัตตวนิกายนั้น **เราก็ได้เป็น...** อีกเล่า ฯ คำว่า "มีชื่ออย่างนี้" เป็นต้น (ต่อไปนี้) ก็มีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล ฯ

ตตฺราปาสินฺติ **อถ** ตตฺราปี ภเว โยนียา คติยา วิญญานฐิตียา สตฺตาวาเส สตฺตุนิกายเ ว **ปน** อโหสิ ฯ เอวํนาโมติอาที วุตฺตนยเมว ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ถ้าพระอริยะนั้นเป็นเอกจาริกิกขุ สถานที่อยู่ของท่านไม่มีใครรู้ สถานที่ไปของท่านเล่าก็ไม่ปรากฏไซ้ ก็พึงไปหาภิกษุที่เป็นบัณฑิตรูปหนึ่ง แล้วบอกว่า "ท่านขอรับ กระผมได้กล่าวถึงท่านกะท่านผู้มีอายุชื่อนั้น วิปัสสิการ มีแก่กระผมทุกทีที่ระลึกถึงท่าน กระผมทำอะไร" ๑ ภิกษุบัณฑิตนั้นจะกล่าวว่า "ท่านอย่าคิดไปเลย พระเถระจะยอมอดโทษให้แก่ท่าน ท่านจงทำจิต ให้ระงับเกิด" ๑ ฝ่ายเธอก็พึงหันหน้าต่อทิศทางที่พระอริยะไป ประคองอัฐชิลีกล่าวว่า "ขอพระเถระนั้น จงดอดโทษเกิด" ๑ ถ้าพระอริยะนั้นเป็นผู้บริพาณเสียแล้ว เธอพึงไปถึงที่ที่นับว่าเป็นเดียวที่ท่านบริพาณ กระทั่งถึงป่าช้า ผิดิบก็ดี ขอขมาเกิด ๑ เมื่อได้ทำเสียได้อย่างนี้แล้ว กรรมนั้นก็ไม่ใช่สัคคาวรณ์ ไม่เป็นมัคคาวรณ์เลย เป็นปกติเท่านั้นเองแล ๑

บทว่า "ผู้มีความเห็นผิด" คือ ผู้มีความเห็นวิปริต ๑ บทว่า "ผู้มีกรรมสมทานด้วยอำนาจมิจจาภิภูติ" ความว่า ผู้มีกรรมต่างอย่างที่ได้เอาด้วยอำนาจความเห็นผิด ซึ่งเป็นผู้ที่ชักชวนคนอื่น ๑ ในกรรมทั้งหลายมีกายกรรมเป็นต้น ที่มีความเห็นผิดเป็นมูลด้วย ๑ ก็แล ในอริยุปาทและมิจจาภิภูตินี้ แม้เมื่ออริยุปาท เป็นอันสงเคราะห์เอาไว้แล้ว ด้วยศัพท์คือวจีทุจริต และมิจจาภิภูติเล่า ก็เป็นอันสงเคราะห์เอาไว้แล้ว ด้วยศัพท์คือมโนทุจริตก็ดี การตรัสสองบทนี้อีก บัณฑิตทราบไว้ว่า เพื่อทรงแสดงความที่อริยุปาทและมิจจาภิภูตินั้นมีโทษมาก ๑ อันอริยุปาท จัดว่ามีโทษมากจริง เพราะเป็นโทษแก่นั่นนทรียกรรมทีเดียว ๑ จริงอยู่ แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตรัสคำนี้ไว้ว่า "ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ถึงพร้อมด้วยปัญญา พึงยังอรหัตผลให้สำเร็จได้ในภิกขุธรรมนี้แน่ อุปมาฉันใด อุปมาฉันนี้ ก็ฉันนั้น สารีบุตร เรากล่าวว่า บุคคลไม่เลิกคำพูดอันนั้น ไม่ละความคิดอันนั้น ไม่สละทั้งความเห็นอันนั้นเสียแล้ว ย่อมเป็นผู้ถูกเก็บไว้ในนรก ดุจถูกเขานำไปเก็บไว้ฉะนั้น" ๑ อนึ่ง โทษอื่นที่ชื่อว่ามิโทษมากกว่ามิจจาภิภูติหาไม่มี ๑ ดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ๑ "ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นสักอย่างหนึ่ง ซึ่งมีโทษมากยิ่งอย่างนี้ เหมือนดั่งมิจจาภิภูตินี้เลย ภิกษุทั้งหลาย โทษทั้งหลายมีมิจจาภิภูติเป็นอย่างยิ่ง" ดังนี้ ๑

๑ สเจ เอกจาริกภิกขุ โหติ เนวสฺส วสณฺฐานํ น คตฺถฐานํ ปณฺณายติ เอกสฺส ปณฺทิตสฺส ภิกขุโน สนฺติกํ คนฺตฺวา อหํ ภนฺเต อสฺสํ นามายสฺมนตํ อิทฺถจิทฺถจ อวํ ตมฺเม อนุสฺสรโต อนุสฺสรโต วิปฺปฏิสํโร โหติ ก็ กรโหมติ วตฺตพฺพํ ฯ โส วกฺขติ ตุมฺहे มา จินฺตยิตฺถ เถโร ตุมฺหากํ ขมฺติ จิตฺตํ วุปฺสเมธาติ ฯ เตนํปิ อริยสฺส คตฺทิสํภิมฺเขน อญฺชลี ปคฺคเหตฺวา ขมฺตฺวติ วตฺตพฺพํ ฯ สเจ โส ปรีนิพฺพุโต โหติ ปรีนิพฺพุตมณฺญฺฐานํ คนฺตฺวา ยาว สิวฺภูจิกํ คนฺตฺวาปิ ขมาเปตพฺพํ ฯ เอวํ กเต เนว สคฺคาวรณํ น มคฺคาวรณํ โหติ ปากตฺกเมว โหตีติ ฯ

มิจฺฉาทิฏฺฐิกาทิ วิปรีตทสฺสนา ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทํนาติ มิจฺฉาทิฏฺฐิวเสน สมากินฺนํ นานาวริทฺทมมา เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิมฺลเกสฺส กายกมฺมาทิสฺส อญฺญเอปิ สมากาเปนฺติ ฯ เอตถ จ วจฺจุจฺจริตคฺคเหเนว อริยฺปวาทे มโนจฺจุจฺจริตคฺคเหเนน จ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สงฺคหิตายปิ อิมสํ ทฺวินนํ ปุณฺ วจฺนํ มหาสวชฺชภาวทสฺสนตฺถนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ มหาสวชฺชํ ทิ อริยฺปวาทิ อนนฺตรียสทิสฺสตฺตาव ฯ วุตฺตมปิ เจตํ เสยฺยธาปิ สารีปุตฺต ภิกขุ สีสมฺปนฺโน สมาริสมฺปนฺโน ปณฺญาสมฺปนฺโน ทิฏฺฐจฺฐว ฐมฺเม อญฺญํ อาราธเยยฺย เอวํ สมฺปทมิทํ สารีปุตฺต วทามิ ตํ วาจํ อปฺปฬาย ตํ จิตฺตํ อปฺปฬาย ตํ ทิฏฺฐิ อปฺปณฺนิสฺสชฺชิตฺวา ยถาทํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเยติ ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิตฺไ จ มหาสวชฺชตรํ นาม อญฺญํ นตฺถิ ฯ ยถาท ฯ นาทํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุสฺสํ ยํ เอวํ มหาสวชฺชตรํ ยถยิทํ ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิปฺรมาณี ภิกฺขเว วชฺชานีติ ฯ

ถ้าพระอริยะนั้นเป็นเอกจาริกภิกขุ **สถานที่อยู่** ของท่านไม่มีใครรู้ **สถานที่ไป** ของท่านเล่า ก็ไม่ปรากฏไซ้ร้ ก็พึงไปหาภิกษุที่เป็นบัณฑิตรูปหนึ่ง **แล้วบอกว่า** "ท่านขอรับ กระผมได้กล่าวถึงท่าน กะท่านผู้มีอายุชื่อโน้น **วิปัสสิส** มีแก่กระผมทุกที่ที่ระลึกถึงท่าน กระผมทำอย่างไร" ฯ

สเจ เอกจาริกภิกขุ โหติ เนวสุส **วสนฐานัน** น **คตฐานัน** ปญญาติ เอกสุส ปณติตสส ภิกขุโน สนตีกั คนตฺวา อหํ ภนฺเต อสุกํ นามายสมฺมตํ **อิทฺถจิทฺตญฺจ** อวจํ ตมฺเม อนุสฺสรโต อนุสฺสรโต **วิปฺปัสสิสโร** โหติ ก็ กโรมีติ **วตฺตพฺพํ** ฯ

ภิกษุบัณฑิตนั้น **จะกล่าวว่า** "ท่านอย่าคิดไปเลย พระเถระจะยอมอดโทษให้แก่ท่าน ท่านจงทำจิตให้ระงับเกิด" ฯ ฝ่ายเธอก็พึงหันหน้าต่อทิศทางที่พระอริยะไป ประคองอุ้งมือกล่าวว่า "ขอพระเถระนั้นจงอดโทษเกิด" ฯ

โส **วฺขติ** ตุมฺहे มา จินฺตยิตฺถ เถโร ตุมฺหากํ **ขมติ** จิตฺตํ วุပ္สเมธาติ ฯ เตนํปิ อริยสฺส คตทิสํมูเขน อภฺชลึ ปคฺคเหตฺวา ขมตุติ วตฺตพฺพํ ฯ

ถ้าพระอริยะนั้นเป็นผู้บริพาณเสียแล้ว เธอพึงไปถึงที่ที่นับว่าเป็นเตียงที่ท่านปรินิพพาน กระทั่งถึงป่าช้า
ผีดุก็ดี ขอขมาเถิด ฯ เมื่อได้ทำเสียได้อย่างนี้แล้ว กรรมนั้นก็ไม่ใช่สัคคารมณ์ ไม่ใช่มัคคารมณ์เลย
เป็นปกติเท่านั้นเองแล ฯ

สเจ โส บรินพิพุโต โหติ **บรินพิพุตมยจฺจุฐานํ** คนุตวา ยาว ลิวฺภูสิํ คนุตวาปิ
ขมาเปตพฺพํ ฯ เอวํ กเต เนว สคฺคาวรณํ น มคฺคาวรณํ โหติ **ปากติกเมว** โหตีติ ฯ

บทว่า "ผู้มีความเห็นผิด" คือ **ผู้มีความเห็นวิปริต** ฯ บทว่า "ผู้มีกรรมสมทานด้วยอำนาจ
มิจฺฉาทิฏฺฐิ" ความว่า **ผู้มีกรรมต่างอย่างที่อยู่อาศัยอำนาจความเห็นผิด ซึ่งเป็นผู้ที่ชักชวนคนอื่น** ฯ
ในกรรมทั้งหลายมีกายกรรมเป็นต้น ที่มีความเห็นผิดเป็นมูลด้วย ฯ

มิจฺฉาทิฏฺฐิกาติ **วิปริตทสฺสนา** ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมทานาติ มิจฺฉาทิฏฺฐิวเสน
สมาทินฺนนานาวิธกมฺมา **เย จ** มิจฺฉาทิฏฺฐิมูลเกสุ กายกมฺมาทีสุ อญฺเญปิ **สมาทเปนฺติ** ฯ

ก็แล ในอริยุปาทและมิจจาทิฏฐินี้ แม้เมื่ออริยุปาท เป็นอันสงเคราะห์เอาไว้แล้ว ด้วยศัพท์คือวจีทุจริต และมิจจาทิฏฐิเล่า ก็เป็นอันสงเคราะห์เอาไว้แล้ว ด้วยศัพท์คือมโนทุจริตก็ดี การตรัสสองบทนี้อีก บัณฑิตทราบว่ เพื่อทรงแสดงความที่อริยุปาทและมิจจาทิฏฐินั้นมีโทษมาก ๆ

เอตถ จ วจีทุจริตคฤคหณนเว อริยุปาทเ มโนทุจริตคฤคหณน จ มิจจาทิฏฐิยา
สงฺคหิตายปิ อิมสํ ทวินฺนํ ปุณ วจัน มหาสาวชฺชภาวทสฺสนตฺถนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

อันอริยุปาท จัดว่ามีโทษมากจริง เพราะเป็นโทษแก่นั่นนัตริยกรรมทีเดียว ฯ

มหาสาวชฺช ทิ อริยุปาทเ อนนตริยสทิสตฺตาว ฯ

จริงอยู่ แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตรัสคำนี้ไว้ว่า "ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ถึงพร้อมด้วยปัญญา พึงยังอรรถผลให้สำเร็จได้ในทิฐุธรรมนี้แน่ **อุปมาจันได** อุปไมยนี้ ก็ฉันนั้น

วุฒุมปิ เจตํ **เสยยถาปี** สารีปุตฺต ภิกขุ สีสมฺปนฺโน สมาธิสมฺปนฺโน ปญฺญาสมฺปนฺโน
ทิฏฺฐิว ธมฺเม **อญฺญํ** อาราธเยยฺย เอวํ สมฺปทมิทํ

สารีบุตร เรากล่าวว่า บุคคล**ไม่**เลิกคำพูดอันนั้น ไม่ละความคิดอันนั้น **ไม่**สละทั้งความเห็นอันนั้นเสียแล้ว
ย่อมเป็นผู้ถูกเก็บไว้ในนรก **จะถูก**เขานำไปเก็บไว้จะนั้น" ฯ

สารีปุตฺต วทามิ ตํ วาจํ **อปปทาย** ตํ จิตฺตํ อปปทาย ตํ ทิฏฺฐิํ **อปปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา**
ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิริเยติ ฯ

อนึ่ง โทษอื่นที่ชื่อว่ามิโทษมากกว่ามิจกาทิฏฐิหาไม่มี ฯ ดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ฯ "ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นสักอย่างหนึ่ง ซึ่งมีโทษมากยิ่งขึ้น เหมือนดังมิจกาทิฏฐินี้เลย ภิกษุทั้งหลาย โทษทั้งหลายนี้มีมิจกาทิฏฐิเป็นอย่างยิ่ง" ดังนี้ ฯ

มิจกาทิฏฐิโต จ มหาสาวชชตรํ นาม อญฺญํ นตฺถิ ฯ ยถาห ฯ นาทํ ภิกฺขเว อญฺญํ
เอกธมฺมปิ สมนุสฺสํ ยํ เอวํ มหาสาวชชตรํ ยถยิทํ ภิกฺขเว มิจกาทิฏฐิ
มิจกาทิฏฐิปรมานิ ภิกฺขเว วชฺชานํติ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคร

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ในปัจจุบันทั้งสามนั้น อาจารย์ลงพวกกล่าวว่า "ชนปัจจุบันจิต เป็นอารมณ์ของเจโตปริย-
ญาณได้" ๑ มีคำถามว่า เพราะเหตุใด ? ๑ มีคำตอบว่า "เพราะจิตของผู้มีฤทธิ์และของผู้อื่น ย่อมเกิดขึ้น
ในขณะเดียวกันได้" ๑ และนี่เป็นคำอุปมาแห่งจิตเหล่านั้น คือ เมื่อดอกไม้กำลังบาน บุคคลเข้าไปในอากาศ
แล้ว ดอกไม้ดอกหนึ่ง ย่อมจะเสียบก้านเข้ากับก้านของดอก ดอกหนึ่งได้เป็นแน่ ฉะนั้น เมื่อจิตของคน
หมู่มาคิดนึกกันเป็นกลุ่มด้วยตั้งใจว่า "เราจักรู้จิตของคนอื่น" จิตของคนผู้หนึ่งย่อมจะประสานเข้ากับจิต
ดวงหนึ่ง ในอุปมาทชณะ หรือจิตชณะ หรือภังคชณะก็ได้ เป็นเท่านี้" ๑ แต่คำของเกจิอาจารย์นั้น
ถูกคัดค้านในอรรถกถาทั้งหลายว่า "คำนั้นไม่ชอบ เพราะคนแม้นึกกันไป ๑๐๐ ปี ๑,๐๐๐ ปี ก็ดี
จิตที่เป็นเครื่องนึกคิด และจิตที่เป็นเครื่องรู้ ทั้งสองนั้น มิได้มีฐานร่วมกันเลยและเพราะโทษคืออาวัชณจิต
และชวนจิตถึงซึ่งความมีอารมณ์ต่างกันไปในฐานอันไม่ต้องการ" ๑ ส่วนสันตติปัจจุบันและอัทธปัจจุบัน
พึงทราบว่าเป็นอารมณ์ได้ ๑ พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในอรรถกถาสังยุตนิกาย ว่า "ในปัจจุบันสอง
อย่างนั้น จิตของคนอื่น ในกาลประมาณ ๒-๓ ชวนวิถิ โดยเป็นอดีตหรืออนาคต แต่ชวนวิถิอันเป็นไปอยู่
อันใด จิตของคนอื่นทั้งปวงนั้น ชื่อสันตติปัจจุบัน ส่วนอัทธปัจจุบัน พึงชี้แจงด้วยชวนวาร" ดังนี้ ๑
คำของพระอรรถกถาจารย์นั้น กล่าวดีแล้ว ๑ นี่เป็นคำชี้แจงในอัทธปัจจุบันนั้น คือ ๑ ภิกษุผู้มีฤทธิ์
ใคร่จะรู้จิตของคนอื่น อาวัชณาการไป ๑ อาวัชณะ ทำชนปัจจุบันเป็นอารมณ์แล้วดับไปพร้อมกับอารมณ์
นั้นนั่นเอง ๑ แต่นั้น ชวนะ ๔ หรือ ๕ ดวง ซึ่งดวงสุดท้ายเป็นอิทธิจิต นอกนั้นเป็นกามาวจรจิต
จิตที่ดับไปแล้วนั่นเองเป็นอารมณ์แห่งจิตทั้งปวงนั้น และจิตทั้งหลายนั้นหาอารมณ์ต่าง ๆ กันไม่
เพราะความที่จิตเหล่านั้นมีปัจจุบันโดยอำนาจกาลเป็นอารมณ์ ๑ อนึ่ง แม้ในเพราะมีอารมณ์เดียวกัน
ก็อิทธิจิตเท่านั้น ย่อมรู้จิตคนอื่นได้ จิตนอกนี้หารู้ได้ไม่ เปรียบเหมือนจักษุวิญญาณในจักษุทวารเท่านั้น
ย่อมเห็นรูปได้วิญญานนอกนี้หาเห็นได้ไม่ฉะนั้น ๑ เจโตปริยญาณนี้เป็นปัจจุบันนารมณ์ ด้วยอำนาจ
แห่งสันตติปัจจุบันและอัทธปัจจุบัน โดยนัยดังนี้ ๑ อีกอย่างหนึ่ง เพราะเหตุที่แม้สันตติปัจจุบัน ก็ย่อม
เป็นไปในอัทธปัจจุบันเหมือนกัน เพราะเหตุนี้ สันตติปัจจุบันนั้น ก็พึงทราบว่าเป็นปัจจุบันนารมณ์
ด้วยอำนาจแห่งอัทธปัจจุบันนั่นเอง ๑ ก็แลเจโตปริยญาณนั้นจัดเป็นพหิชาอารมณ์ ก็เพราะมีจิตของคนอื่น
เป็นอารมณ์แท้แล ๑ ความเป็นไปในอารมณ์ ๘ แห่งเจโตปริยญาณ บัณฑิตพึงทราบโดยประการ
ดังกล่าวมานี้ ๑

๑ ตตถ เกจิ ขณปัจจุปปนํ จิตฺตํ เจโตปริยญาณสฺส อารมมณํ โหตีติ วทนฺติ ฯ
กัการณา ฯ ยสฺมา อิทธิมสฺส จ ปรสฺส จ เอกกฺขณํ จิตฺตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ อิทฺธจฺ เณํ โอบมํ
ยถา อากาเส ชิตฺเต ปุพฺพมฺมุจฺฉิมฺหิ อวสฺสํ เอกํ ปุพฺพํ เอกสฺส วณฺณํ วณฺณํ ปฏิวิชฺฌตีติ เอวํ
ปรสฺส จิตฺตํ ชานิสฺสํมิตฺติ ราสีวเสน มหาชนสฺส จิตฺเต อวชฺชิตฺเต อวสฺสํ เอกสฺส จิตฺตํ เอเกน
จิตฺเตน อุปฺปาทกฺขณํ วา จิตฺติกฺขณํ วา ภงฺกกฺขณํ วา ปฏิวิชฺฌตีติ ฯ ตํ ปน วสฺสสฺสทมฺปิ
วสฺสสฺสทมฺปิ อวชฺชเชนฺโต เยน จ จิตฺเตน อวชฺชตีติ เยน จ ชานาตีติ เตสํ ทฺวินํ สทฺฐฐานาภาวโต
อวชฺชนชวณนญจ อนฺนุจฺจุทฺธานํ นานารมฺมณาวปตฺติโอสฺสโต อยฺยตฺตนฺติ อจฺจุทฺถาสุ ปฏิกฺกขิตฺตํ ฯ
สนฺตติปัจจุปปนํ ปน อทฺธาปัจจุปปนนญจ อารมมณํ โหตีติ เวทิตพฺพํ ฯ ตตถ ยํ วตฺตมานชวณ-
วீธิตํ อตีตนาคตวเสน ทฺวิตฺตชวณวீธิปริมาณํ กาลํ ปรสฺส จิตฺตํ ตํ สทฺฐมฺปิ สนฺตติปัจจุปปนํ
นาม อทฺธาปัจจุปปนํ ปน ชวณวเรน ทิเปตพฺพนฺติ สยฺยตฺตจฺจุทฺถายํ วุตฺตํ ฯ ตํ สจฺจุจฺ วุตฺตํ ฯ
ตตฺตฺราयํ ทิปนา ฯ อิทธิมา ปรสฺส จิตฺตํ ชานิตฺตกาโม อวชฺชตีติ ฯ อวชฺชนํ ขณปัจจุปปนํ
อารมมณํ กตฺวา เตเนว สห นิรุชฺฌตีติ ฯ ตโต จตฺตาริ ปญฺจ วา ชวณานิ เยสํ ปจฺฉิมํ อิทธิจิตฺตํ
เสสํนิ กามาวจฺจานิ เตสํ สทฺฐสทฺฐมฺปิ ตทฺเว นิรุทฺธํ จิตฺตมารมมณํ โหตีติ น จ ตานิ นานารมฺมณานิ
โหนตี อทฺธาวเสน ปจฺจุปปนารมมณตฺตา ฯ เอการมมณตฺเตปิ จ อิทธิจิตฺตเมว ปรสฺส จิตฺตํ
ชานาตีติ น อิตฺธานิ ยถา จกฺขุทฺวาเร จกฺขุวิญญานเมว รูปี ปสฺสตีติ น อิตฺธานีติ ฯ อิติ อิห
สนฺตติปัจจุปปนสฺส เจว อทฺธาปัจจุปปนสฺส จ วเสน ปจฺจุปปนารมมณํ โหตีติ ฯ ยสฺมา วา
สนฺตติปัจจุปปนมฺปิ อทฺธาปัจจุปปนเนยว ปวตฺตตีติ ตสฺมา อทฺธาปัจจุปปนวเสนเวตํ
ปจฺจุปปนารมมณนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ ปรสฺส จิตฺตารมมณตฺตาเยว ปน พหิทฺถารมมณํ โหตีติ ฯ เอวํ
เจโตปริยญาณสฺส อจฺจุทฺถสฺส อารมมณสฺส ปวตฺติ เวทิตพฺพา ฯ

ในปัจจุบันทั้งสามนั้น อาจารย์ลงพวกกล่าวว่า "ขณะปัจจุบันจิต เป็นอารมณ์ของเจโตปริยญาณได้" ๑ มีคำถามว่า เพราะเหตุใด ? ๑ มีคำตอบว่า "เพราะจิตของผู้มีฤทธิ์และของผู้อื่น ย่อมเกิดขึ้นในขณะเดียวกันได้" ๑

ตตถ เกจิ ขณะปัจจุบัน จิตต์ เจโตปริยญาณสส อารมมณํ โหตีติ วทนติ ๑
ก็การณา ๑ ยสฺมา อิทธิมสฺส จ ปรสฺส จ เอกกขณ จิตต์ อุปปชฺชตีติ ๑

และนี่เป็นคำอุปมาแห่งจิตเหล่านั้น คือ เมื่อดอกไม้กำหนึ่ง บุคคลเข้าไปในอากาศแล้ว ดอกไม้ดอกหนึ่ง ย่อมจะเสียบก้านเข้ากับก้านของดอก ดอกหนึ่งได้เป็นแน่งฉันใด

อิทฺถจ เนลํ โอบมฺมํ ยถา อากาเส ชิตฺเต ปุพฺพมณฺณิมฺหิ อวสฺสํ เอกํ ปุพฺพํ เอกสฺส
วณฺณํ วณฺณํ ปฏิวิชฺฌติ

เมื่อจิตของคนหม่มากคิดนึกกันเป็นกลุ่มด้วยตั้งใจว่า "เราจักรู้จักจิตของคนอื่น" จิตของคนผู้หนึ่งย่อมจะ
ประสานเข้ากับจิตดวงหนึ่ง ในอุปปาทขณะ หรือจิตินขณะ หรืออังกขณะก็ได้ เป็นแท่งนั้น" ฯ

แอม ประสพ จิตต์ ชานิสสามิติ **ราสิวเสน** **มหาชนสุส** จิตเต **อวชชิต** **อวสส** เอกส
 จิตต์ เอเกน จิตฺเตน อุปฺปาทกฺขณเณ วา ลฺลิตฺติกฺขณเณ วา ภงฺคกฺขณเณ วา **ปฏฺวิชฺฆมตฺติ** ฯ

แต่คำของเกจิอาจารย์นั้นถูกคัดค้านในอรรถกถาทั้งหลายว่า "คำนั้นไม่ชอบ เพราะคนเมื่อกิดนี้กัน!
๑๐๐ ปี ๑,๐๐๐ ปี ก็ดี จิตที่เป็นเครื่องนึกคิด และจิตที่เป็นเครื่องรู้ ทั้งสองนั้น มิได้มีฐานร่วมกันเลยและ
เพราะโทษคืออาวัชนจิตและชวนจิตถึงซึ่งความมีอารมณ์ต่างกันไปในฐานอันไม่ต้องการ" ฯ

ตั้ ปน วสุสสตมปี วสุสสทสสมปี อวชฺเชนโต **เยน** จ จิตฺเตน อวชฺชติ **เยน** จ
 ชานาติ **เตสํ** ทวีนนํ สหฺมฺจฺจนาภาวโต อวชฺชนชวนานญจ อนญฺจจุจฺจฺจเน นานารมฺมณ-
 ภาวปตฺติโหสโต **อยตฺตตฺนติ** อญฺจกถาสฺ **ปฏิกิขิตตํ** ฯ

ส่วนสันตติปัจจุบันและอัธยาปัจจุบัน ฟังทราบว่าเป็นอารมณ์ได้ ฯ

สนตติปัจจุปปนํ ปน อหุตาปัจจุปปนญจ อารมมณํ โหตีติ เวทิตัพพํ ฯ

พระอรธกอาจารย์กล่าวไว้ในอรรถกถาสังยุตนิคาย ว่า "ในปัจจุบันสองอย่างนั้น จิตของคนอื่น ในกาลประมาณ ๒-๓ ชวนวิถึ โดยเป็นอดีตหรืออนาคต แต่ชวนวิถึอื่นเป็นไปอยู่ อันใด จิตของคนอื่นทั้งปวงนั้น ชื่อสันตติปัจจุบัน ส่วนอัธยาปัจจุบัน ฟังชี้แจงด้วยชวนวาร" ดังนี้ ฯ คำของพระอรธกอาจารย์นั้นกล่าวดีแล้ว ฯ

ตตถ ยํ วตฺตมานชนววิถิตอ อตีตานาคตวเสน หุตติชชนววิถิปริมาเณ กาเล ปรสฺส จิตตํ ตํ สพฺพมปิ สนตติปัจจุปปนํ นาม อหุตาปัจจุปปนํ ปน ชชนวาเรน ที่เปตพพฺพติ สยฺยตตจฺจกฺกถายํ วุตตํ ฯ ตํ สยฺยจฺจ วุตตํ ฯ

นี่เป็น**คำชี้แจง**ในอัตราปัจจุบันนี้ คือ ๑ ภิกษุผู้มีฤทธิ์ใครจะรู้จิตของคนอื่น **อาวัชนาการไป** ๑ **อาวัชนะ** ทำจนปัจจุบันเป็นอารมณ์แล้ว**ดับไป**พร้อมกับอารมณ์นั้นนั่นเอง ๑

ตตฺตฺรายํ **ทีปนา** ๑ อิทธิมา ปรสุส จิตฺตํ ชานิตฺกาโม **อาวัชชติ** ๑ **อาวัชชนํ** ขณฺณํ อารมฺมณํ กตฺวา **เตเนว** สห **นิรุชฺชติ** ๑

แต่นั้น ชวนะ ๔ หรือ ๕ ดวง **ซึ่งดวงสุดท้าย**เป็นอิทธิจิต **นอกนั้น**เป็นกามาวจรจิต จิต**ที่ดับไปแล้ว**นั่นเอง เป็นอารมณ์แห่งจิตทั้งปวงนั้น และจิตทั้งหลายนั้น**ห้าม**อารมณ์ต่าง ๆ กันไม่ เพราะความที่จิตเหล่านั้นมีปัจจุบัน**โดยอำนาจกาล**เป็นอารมณ์ ๑

ตโต จตฺตาริ ปณฺจ วา ชวนานิ **เยสํ** **ปจฺจิมํ** อิทธิจิตฺตํ **เสสํ** กามาวจรานิ เตสํ สพุเพสฺสปิ ตเทว **นิรุทฺธํ** จิตฺตมารมฺมณํ โหติ น จ ตานิ นานารมฺมณานิ โหนติ **อหฺราวเสน** ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณตฺตา ๑

อนึ่ง แม่ในเพราะมีอารมณ์เดียวกัน ก็อิทธิจิตเท่านั้น ย่อมรู้จิตคนอื่นได้ จิตนอกนี้หารู้ได้ไม่
เปรียบเหมือนจักขุวิญญาณในจักขุทวารเท่านั้นย่อมเห็นรูปได้วิญญาณนอกนี้หาเห็นได้ไม่ฉะนั้น ฯ

เอการมมณฑุเตปิ จ อิทธิจิตตเมว ปุสฺส จิตฺตํ ชานาติ น อิตราณี ยถา จักขุทวาร
จักขุวิญญาณเมว รูปํ ปุสฺสตี น อิตราณีติ ฯ

เจโตปริยญาณนี้เป็นปัจจุบันนารมณ ด้วยอำนาจแห่งสันตติปัจจุบันและอัทธาปัจจุบัน โดยนัยดังนี้ ฯ

อิติ อิํ สนฺตติปจฺจุปปนฺนสฺส เจว อทฺธาปจฺจุปปนฺนสฺส จ วเสน ปจฺจุปปนฺนารมณํ
โหติ ฯ

อีกอย่างหนึ่ง **เพราะเหตุที่**แม่สันตติปัจจุบัน ก็ย่อมเป็นไปในอรรถาปัจจุบันเหมือนกัน **เพราะเหตุนี้** สันตติปัจจุบันนั้น **ก็พึงทราบ**ว่าเป็นปัจจุบันนารมณด้วยอำนาจแห่งอรรถาปัจจุบันนั่นเอง ฯ

ยสฺมา วา สนฺตติปัจจุปปนฺนํปิ อทฺธปาปัจจุปปนฺนํเยว ปวตฺตติ **ตสฺมา** อทฺธปาปัจจุปปนฺนํว
เสเนเวตํ ปัจจุปปนฺนารมณฺณติ **เวทิตพฺพํ** ฯ

ก็แลเจโตปริยญาณนั้นจัดเป็นพหิธารมณ ก็เพราะมีจิตของคนอื่นเป็นอารมณ์แท้แล ฯ **ความเป็นไป**
ในอารมณ์ ๘ แห่งเจโตปริยญาณ บัณฑิตพึงทราบโดยประการดังกล่าวมานี้ ฯ

ปรสฺส จิตฺตารมณตฺตาเยว ปน พหิทฺธารมณํ โหตีติ ฯ เอวํ เจโตปริยญาณสฺส อภฺยัสส
อารมณฺเณสุ **ปวตฺติ** เวทิตพฺพา ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ปุพเพนิวาสญาณ ย่อมเป็นไปในอารมณ ๘ โดยเป็นปริตตารมณ มหัคคตารมณ อปฺปมาณารมณ มัคคตารมณ อตฺตารมณ อัชฉตตารมณ พหิทฺธารมณ และนวัตตพฺพารมณ ฯ

เป็นไปอย่างไร ? ฯ ก็แล ปุพเพนิวาสญาณนั้น ในกาลที่ระลึกถึงขั้นที่เป็นกามาวจร ก็เป็นปริตตารมณ ในกาลที่ระลึกถึงขั้นที่เป็นรูปาวจรและอรูปาวจร ก็เป็นมหัคคตารมณ ในกาลที่ระลึกถึงมรรคที่ตนหรือคนอื่นเจริญแล้ว และถึงผลที่ตนหรือคนอื่นทำให้แจ้งแล้วในอดีตกาล ก็เป็นอปฺปมาณารมณ ในกาลที่ระลึกถึงมรรคที่ตนหรือคนอื่นเจริญแล้วอย่างเดียวกัน ก็เป็นมัคคตารมณ ฯ แต่โดยแน่นอนแล้ว ปุพเพนิวาสญาณนั้นเป็นอตฺตารมณแท้ ฯ นี่เป็นนัยแห่งอรรถกถาในเรื่องอตฺตารมณญาณนั้นว่า "บัณฑิตพึงทราบความแปลกกัน นี้ คือ ในญาณทั้งหลายนั้น แม้เจโตปริยญาณและยถากัมมุปคญาณ ก็เป็นอตฺตารมณ ก็จริงแล แต่ทว่าญาณทั้งสองนั้น เจโตปริยญาณมีจิตที่เป็นอดีตภายใน ๗ วันเท่านั้นเป็นอารมณ ฯ เพราะเจโตปริยญาณนั้น ทารุขันธ์หรือสิ่งที่เนื่องด้วยขันธ์อื่นไปไม่ แต่ท่านกล่าวว่า เป็นมัคคตารมณ โดยปริยาย ก็เพราะมีจิตที่สัมปยุตด้วยมรรคเป็นอารมณ ฯ ยถากัมมุปคญาณเล่า ก็มีแต่เจตนา ที่เป็นอดีตเท่านั้นเป็นอารมณ ฯ แต่ขันธ์ทั้งหลายและสิ่งอะไร ๆ ที่เนื่องด้วยขันธ์ที่เป็นอดีต จะชื่อว่ามิได้เป็นอารมณแห่งปุพเพนิวาสญาณหาไม่ ฯ ด้วยว่าปุพเพนิวาสญาณนั้นเป็นญาณมีคติเสมอด้วยลัทธิปัญญุตญาณในธรรมทั้งหลาย คือขันธ์และสิ่งอันเนื่องด้วยขันธ์ที่เป็นอดีต" ฯ อนึ่ง เพราะเหตุที่ในคัมภีร์ปฏิฐานกล่าวไว้ว่า "ขันธ์ทั้งหลายที่เป็นกุศลเป็นปัจจัยโดยเป็นอารมณปัจจัยแห่งอิทธิวิริยญาณ เจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสสติญาณ ยถากัมมุปคญาณ อนาคตตังสญาณ" ดังนี้ เพราะเหตุนั้น แม้ขันธ์ ๔ ก็เป็นอารมณแห่งเจโตปริยญาณและยถากัมมุปคญาณได้ ฯ อนึ่ง ในญาณ ๒ นั้น ขันธ์ทั้งที่เป็นกุศลทั้งที่เป็นอกุศลทีเดียวเป็นอารมณแห่งยถากัมมุปคญาณแล ฯ ก็แล ปุพเพนิวาสญาณนั้น ในกาลที่ระลึกถึงขันธ์ของตน ก็เป็นอัชฉตตารมณ ในกาลที่ระลึกถึงขันธ์ของคนอื่น ก็เป็นพหิทฺธารมณ ฯ ในกาลที่ระลึกถึงสิ่งที่เนื่องด้วยขันธ์มีชื่อโคตรแผ่นดินและนิมิตเป็นต้น โดยนัยเช่นว่า "ในอดีตกาล พระผู้มีพระภาควิปัสสีได้มีแล้ว พระมารดาของพระองค์ทรงนามว่าพันธุมตี พระบิดาทรงนามว่าพันธุม" ดังนี้ เป็นนวัตตพฺพารมณ ฯ ในคำว่า ชื่อและโคตร ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่เนื่องด้วยขันธ์ สำเร็จด้วยสมมติ พึงเห็นว่าเป็นเนื้อความที่อาศัยพยัญชนะ มิใช่พยัญชนะ ฯ เหตุ พยัญชนะ จัดเป็นปริตตธรรม เพราะท่านสงเคราะห์ไว้ในสัททายตนะ ฯ ดังบาลีว่า ฯ "นิรุตติปฏิสัสมิทาเป็นปริตตารมณ" ฯ เนื้อความนี้นับว่าเป็นความถูกต้องของพวกข้าพเจ้า ในข้อนี้ ฯ ความเป็นไป ในอารมณ ๘ แห่งปุพเพนิวาสญาณ บัณฑิตพึงทราบโดยประการดังกล่าวมานะนี้ ฯ

๑ ปุพเพนิวาสญาณํ ปริตตมหคฺคตอปปมาณมคฺคตอชฺชตตพหิทธานวตตพพารมณฺวเสน
อฏฺฐสุ อารมณฺเณสุ ปวตตติ ฯ กถํ ฯ ตณฺหิ กามาวจรกฺขนฺธานุสฺสรณกาเล ปริตตารมณฺเณ โหติ
รูปาวจรรูปาวจรกฺขนฺธานุสฺสรณกาเล มหคฺคตารมณฺเณ อตีเต อตฺตนา ปเรหิ वा ภาวิตมคฺคํ
สจฺจกิตฺตผลญฺจ อนุสฺสรณกาเล อปปมาณารมณฺเณ ภาวิตมคฺคเมว อนุสฺสรณกาเล มคฺคการมณฺเณ ฯ
นियมโต ปเนตํ อตีตารมณฺณเมว ฯ ตตฺถ กิณฺจาปี เจโตปริยญาณยถากมฺมุปกฺคญาณานิปี
อตีตารมณฺณานิ โหนฺติ อถปิ เตสํ เจโตปริยญาณสฺส สत्ตทิวสพฺพกฺขนฺตราตีตํ จิตฺตเมว อารมณฺเณ ฯ
ตํ हि อญฺญํ ขนฺธं वा ขนฺธปฏิพฺพัทฺธं वा น ชานาติ มคฺคสมฺปยุตฺตจิตฺตารมณฺณตฺตา ปน ปริยายโต
มคฺคการมณฺณนฺติ วุตฺतํ ฯ ยถากมฺมุปกฺคญาณสฺส จ อตีตํ เจตนามตฺตเมว อารมณฺเณ ฯ
ปุพเพนิวาสญาณสฺส ปน อตีตา ขนฺธา ขนฺธปฏิพฺพัทฺธญฺจ กิณฺจि อนารมณฺเณ นาม นตฺถิ ฯ ตณฺหิ
อตีตกฺขนฺธขนฺธปฏิพฺพัทฺธเรสุ ฐมฺเมสุ สพฺพพญฺญตฺตญาณสमानคฺคิกํ โหตีติ อयํ วิเสโส เวทิตฺตพฺโพติ ฯ
ออยเมตฺถ อฏฺฐกฺกถาณโย ฯ ยสฺมา ปน กุสลา ขนฺธา อิทฺธิวิธญาณสฺส เจโตปริยญาณสฺส
ปุพเพนิวาสานุสฺสติญาณสฺส ยถากมฺมุปกฺคญาณสฺส อนาคตํสญาณสฺส อารมณฺณปจฺจयेन ปจฺจโยติ
ปฏฺฐาเน วุตฺตํ ตสฺมา จตฺตารोปี ขนฺธา เจโตปริยญาณยถากมฺมุปกฺคญาณานํ อารมณฺเณ โหนฺติ ฯ
ตตฺตราปี ยถากมฺมุปกฺคญาณสฺส กุสลากุสลาเอวาติ ฯ อตฺตโน ขนฺธานุสฺสรณกาเล ปเนตํ
อชฺชตตตารมณฺเณ ปฺรสุตฺต ขนฺธานุสฺสรณกาเล พหิทฺธารมณฺเณ ฯ อตีเต วิปฺสสี ภาควา อโหสิ ตสฺส
มาตา พนฺธุมฺมตี นาม ปีตา พนฺธุมา นามาติอาทินา นเยน นามโคตตปฺลวีนิมิตฺตาทิอนุสฺสรณกาเล
นวตตพพารมณฺเณ โหติ ฯ นามโคตตนฺติ เจตฺถ ขนฺธปฏิพฺพัทฺธो สมฺมตฺติสิทฺโธ พยฺยชนฺญํ ฐมฺมํ
น พยฺยชนํ ฯ พยฺยชนํ हि สทฺททายตนสงฺกหิตตตฺตา ปริตฺตํ โหติ ฯ ยถาห ฯ นีรุตฺติปฏฺธิสมฺภิภา
ปริตตารมณฺณนฺติ ฯ ออยเมตฺถ อมฺหากํ ขนฺติ ฯ เอวํ ปุพเพนิวาสญาณสฺส อฏฺฐสุ อารมณฺเณสุ
ปวตฺติ वेทิตฺตพฺพา ฯ

ปุพเพนิวาสญาณ ย่อมเป็นไปในอารมณ์ ๘ โดยเป็นปริตตารมณ์ มหัคคตารมณ์
อัปปมาณารมณ์ มัคคตารมณ์ อตติตารมณ์ อัชฌัตตารมณ์ พหิทถารมณ์ และนวัตตัพพารมณ์ ฯ
เป็นไปอย่างไร ? ฯ

ปุพเพนิวาสญาณ ปริตตมหัคคตอปปมาณมคฺคอตฺตอชฺชตตพหิทฺธานวตตพพารมฺมณวเสน
อภฺยจุสฺส อารมฺมณฺสฺส ปวตฺตติ ฯ กถํ ฯ

ก็แล ปุพเพนิวาสญาณนั้น ในกาลที่ระลึกถึงขั้นที่เป็นกามาวจร ก็เป็นปริตตารมณ์ ในกาลที่ระลึกถึงขั้น
ที่เป็นรูปาวจรและอรูปาวจร ก็เป็นมหัคคตารมณ์ ในกาลที่ระลึกถึงมรรคที่ตนหรือคนอื่นเจริญแล้ว
และถึงผลที่ตนหรือคนอื่นทำให้แจ้งแล้วในอดีตกาล ก็เป็นอัปปมาณารมณ์ ในกาลที่ระลึกถึงมรรค
ที่ตนหรือคนอื่นเจริญแล้วอย่างเดียว ก็เป็นมัคคตารมณ์ ฯ

ตถฺยทฺธิ กามาวจรกฺขนฺธานุสฺสรณกาเล ปริตฺตารมฺมณํ โหติ รูปาวจรารูปาวจรกฺขนฺธานุสฺสรณ-
กาเล มหคฺคตารมฺมณํ อตฺตเต อตฺตนา ปเรทฺธิ วา ภาวิตมคฺคํ สจฺจิกตผลญฺจ อนุสฺสรณ-
กาเล อปฺปมาณารมฺมณํ ภาวิตมคฺคเมว อนุสฺสรณกาเล มคฺคตารมฺมณํ ฯ

แต่โดยแน่นอนแล้ว ปุพเพนิวาสญาณนั้นเป็นอดีตารมณห์แท้ ๆ

นิยมโต ปเนตฺ อดีตารมณเมว ฯ

อิตฺติ อัย วิเสโส เวทิตพฺโพตฺติ ฯ อัยเมตฺถ อภฺฐกถานโย ฯ (หน้าถัดไป)

นี่เป็นนัยแห่งอรรถกถาในเรื่องอดีตารมณญาณนั้นว่า "บัณฑิตพึงทราบความแปลกกัน นี้ คือ ในญาณทั้งหลายนั้น แม้เจโตปริยญาณและยถากัมมุปคญาณ ก็เป็นอดีตารมณห์ ก็จริงแล แต่ทว่าญาณทั้งสองนั้น เจโตปริยญาณมีจิตที่เป็นอดีตภายใน ๗ วันเท่านั้นเป็นอารมณห์ ฯ

ตตฺถ กิณฺจจปี เจโตปริยญาณยถากัมมุปคญาณานิปี อดีตารมณณานิ โหนฺติ อลฺโข เตสํ
เจโตปริยญาณสฺส สตฺตทิวสพฺพทฺรชาติตํ จิตฺตเมว อารมณํ ฯ

เพราะเจโตปริยญาณนั้น หารู้ขั้นหรือสิ่งที่เนื่องด้วยขั้นอื่นไปไม่ แต่ท่านกล่าวว่า เป็นมัคคารมณ โดยปริยาย ก็เพราะมีจิตที่สัมปยุตด้วยมรรคเป็นอารมณ์ ฯ ยถากัมมุปกญาณเล่า ก็มีแต่เจตนา ที่เป็นอดีตเท่านั้นเป็นอารมณ์ ฯ

ตํ หิ อญฺญํ ขนฺธํ วา ขนฺธปฏฺิพทฺธํ วา น ชานาติ มคฺคสมฺปยุตฺตจิตฺตารมฺมณตฺตา ปน ปริยาโยโต มคฺคารมฺมณนฺติ วุตฺตํ ฯ ยถากัมมุปกญาณสฺส จ อดีตํ เจตนามตฺตเมว อารมฺมณํ ฯ

แต่ขั้นทั้งหลายและสิ่งอะไร ๆ ที่เนื่องด้วยขั้นที่เป็นอดีต จะชื่อว่ามิได้เป็นอารมณ์แห่งปุพเพนิวาสญาณ หารู้ไม่ ฯ ด้วยว่าปุพเพนิวาสญาณนั้นเป็นญาณมีคติเสมอด้วยสัพพัญญุตญาณในธรรมทั้งหลาย คือขั้น และสิ่งอันเนื่องด้วยขั้นที่เป็นอดีต" ฯ

ปุพฺเพนิวาสญาณสฺส ปน อดีตํ ขนฺธา ขนฺธปฏฺิพทฺธญฺจ กิณฺณํ อนารมฺมณํ นาม นตฺถิ ฯ ตถฺวหิ อดีตํขนฺธขนฺธปฏฺิพทฺธสฺส ธมฺเมสฺส สพฺพญฺญุตญาณสฺमानคตฺกํ โหตีติ อโย วิเสโส เวทิตพฺโพติ ฯ อโยเมตฺถ อญฺญูกถาณโย ฯ

อนึ่ง **เพราะเหตุที่** ในคัมภีร์**ปฏิฐาน**กล่าวไว้ว่า "ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศลเป็นปัจจัยโดยเป็นอารมณ์ปัจจัยแห่งอิทธิวิญญาณ เจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ยถากัมมุปคญาณ อนาคตตังสญาณ" ดังนี้

ยสฺมา ปน กุสลา ขนฺธา อิทธิวิธญาณสุสฺส เจโตปริยญาณสุสฺส ปุพเพนิวาสานุสติญาณสุสฺส ยถากัมมุปคญาณสุสฺส อนาคตตังสญาณสุสฺส อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโยติ **ปฏฺฐาเน** วุตฺตํ

เพราะเหตุนั้น แม้ชั้น ๔ ก็เป็นอารมณ์แห่งเจโตปริยญาณและยถากัมมุปคญาณได้ ฯ อนึ่ง ในญาณ ๒ นั้น **ชั้นทั้งหลายที่เป็นกุศลทั้งที่เป็นอกุศล**ที่เดียวเป็นอารมณ์แห่งยถากัมมุปคญาณ**แล** ฯ

ตสฺมา จตฺตารอปี ขนฺธา เจโตปริยญาณยถากัมมุปคญาณานํ อารมฺมณํ โหนฺติ ฯ ตตฺตารอปี ยถากัมมุปคญาณสุสฺส **กุสลา**กุสลาเอว**าติ** ฯ

ก็แล ปุพเพนิวาสญาณนั้น ในกาลที่ระลึกถึงขั้นของตน ก็เป็นอชัตตารมณฺ์ ในกาลที่ระลึกถึงขั้นของผู้อื่น ก็เป็นพหิทธารมณฺ์ ฯ

อตฺตโน ขนฺธานุสฺสรณกาลे ปเนตํ อชุตตารมณฺ์ ประสฺส ขนฺธานุสฺสรณกาลे พหิทธารมณฺ์ ฯ

ในกาลที่ระลึกถึงที่เนื่องด้วยขั้นมีชื่อโคตรแผ่นดินและนิมิตเป็นต้น โดยนัยเช่นว่า "ในอดีตกาล พระผู้มีพระภาควิปัสสี ได้มีแล้ว พระมารดาของพระองค์ทรงนามว่าพันธุมดี พระบิดาทรงนามว่าพันธุม" ดังนี้ เป็นนวัตตัพพารมณฺ์ ฯ

อดีตเต วิปัสสี ภควา อโหสิ ตสฺส มาตา พันธฺุมดี นาม ปิตา พันธุมา นามาติอาทินา นเยน นามโคตตปฺรวิณิมิตฺตาทีอนุสฺสรณกาลे นวตตพฺพารมณฺ์ โหติ ฯ

ในคำว่า ชื่อและโคตร ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่เนื่องด้วยชั้นร่ำสำเร็จด้วยสมมติ พึงเห็นว่าเป็นเนื้อความที่อาศัย
พยัญชนะ มีใช้พยัญชนะ ฯ

นามโคตตุนติ เจตถ ขนฺธปฏิพัทฺโธ สมฺมตีสิทฺโธ พุยฺยชณฺโณ ทวฺงฺกุโฬ น พุยฺยชณฺโณ ฯ

เหตุ พยัญชนะ จัดเป็นปริตตรธรรม เพราะท่านสงเคราะห์เข้าในสัททายตนะ ฯ ดังบาลีว่า ฯ
"นिरुตติปฏิสัณฺหิตาเป็นปริตตารมณฺ" ฯ เนื้อความนี้นับว่าเป็นความถูกต้องใจของพวกข้าพเจ้า ในข้อนั้น ฯ
ความเป็นไป ในอารมณฺ ๘ แห่งปุพฺเพนิวาสญาณ บัณฑิตพึงทราบโดยประการดังกล่าวมานี้ ฯ

พุยฺยชณฺโณ หิ สทฺทายตนสงฺคหิตตฺตา ปริตฺตํ โหติ ฯ ยถาห ฯ นිරุตติปฏิสัณฺหิตา
ปริตฺตารมณฺณตฺติ ฯ อยเมตฺถ อมฺหากํ ขนฺติ ฯ เอวํ ปุพฺเพนิวาสญาณสฺส อวฺชฺสสุ
อารมฺมณฺสฺส ปวตฺติ เวทิตพฺพา ฯ

